

ФНОИ

Иновации
Екипност
Творчество
Академичност
Мобилност
Интегралност
Образование
Изкуство

**Електронно
списание
за наука,
култура
и образование**



БРОЙ
9
ГОДИНА
2018

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Главен редактор

проф. Буян Филчев

0887 822 001

filchev@vip.bg

Членове:

Проф. дпн Клавдия Сапунджиева / 0888 874 154 / sapundjievak@abv.bg

Проф. д-р Катерина Караджова / 0878 247 211 / kspk@abv.bg

Проф. д-р Томислав Дяков / 0886 739 195 / tomislav_dyakov@mail.bg

Доц. д-р Любен Витанов / 0888 200 967 / l.vitanov@mail.bg

Доц. д-р Радослав Пенев / 0888 710 565 / penev_radoslav@abv.bg

© Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Факултет по науки за образованието и изкуствата, 2018

© Буян Филчев, художник, 2018

© Буян Филчев, Явор Грънчаров, *графичен дизайн*, 2018

ISSN 2367-6396

Електронно списание за наука, култура и образование



ФНОИ

Иновации
Екипност
Творчество
Академичност
Мобилност
Интегралност
Образование
Изкуство

(9)

Списанието е финансирано от ФНИ на СУ „Св. Климент Охридски“ по проект
„КОНЦЕПТУАЛЕН ЕЛЕКТРОНЕН МОДЕЛ ЗА НАУКА, КУЛТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ И ИНОВА-
ЦИИ – ПРОДЪЛЖЕНИЕ 5“

Договор № 80-10-238 от 06.06.2018 г.

Ръководител на проекта: Проф. Буян Филчев



СЪДЪРЖАНИЕ

МАЙСТОРИ НА СЪВРЕМЕННОТО ТЕКСТИЛНО ИЗКУСТВО – УЧЕНИЦИ НА МАРИН ВЪРБАНОВ	3
Лаура Димитрова	3
ЖИВОПИСТА И НЕЙНОТО ПРЕПОДАВАНЕ В СПЕЦИАЛНОСТИТЕ „ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО“ И „ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН“	15
Стефан Алтъков	15
ГАЛЕРИЯТА – ЕДНО ДОСТЪПНО И ГОСТОПРИЕМНО МЯСТО ЗА ПОСЕТИТЕЛИ С НАРУШЕНО ЗРЕНИЕ. РОЛЯТА НА ПРОЕКТ BAGMIVI.	19
Мира Цветкова-Арсова	19
АУДИОВИЗУАЛНА МЕДИЯ В ОБУЧЕНИЕТО ПРИ СТУДЕНТИ	29
Иво Димитров	29
ВИЗУАЛИЗАЦИИ НА КОЛАЖ ПО ЛИТЕРАТУРЕН ТЕКСТ	37
Виолета Апостолова	37
ВЪЗМОЖНИ РЕШЕНИЯ НА ПРОБЛЕМИТЕ В УПРАВЛЕНИЕТО НА БИТОВИ ОТПАДЪЦИ В ОБЩИНА РУСЕ	45
Десислава Благоева КОЧЕВА	45
КАТЕГОРИЗИРАНЕ НА ТВОРЧЕСТВОТО НА БЕЛИН МАРТИНОВ КАТО НЕОЕКСПРЕСИОНИЗЪМ ЧРЕЗ АНАЛИЗ НА ДВЕ НЕГОВИ РИСУНКИ	53
Милен Алагенски	53
СЪВРЕМЕННИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В ДИГИТАЛНО ОБЩЕСТВО	57
Николинка Топенчарова	57

МАЙСТОРИ НА СЪВРЕМЕННОТО ТЕКСТИЛНО ИЗКУСТВО – УЧЕНИЦИ НА МАРИН ВЪРБАНОВ

Лаура Димитрова

MASTERS OF CONTEMPORARY TEXTILE ART – STUDENTS OF MARIN VARBANOV

Laura Dimitrova

Резюме: Статията представя творчеството на пет ученички на Марин Върбанов, художничките Елисавета Иконописова, Евелина Пирева, Илияна Камбурова, Михаела Пъдева и Наталия Стойкова.

Summary: The article presents the work of five students of Marin Varbanov, the artists Elisaveta Ikonopisova, Evelina Pireva, Iliana Kamburova, Mihaela Padeva and Natalia Stoykova.

Keywords: artistic textile, textile artists, artworks, postmodernism, eclecticism

От 60-те години на XX век до сега в основата на търсенията на художниците-текстилци стои стремежът към освободеност от правила, норми, задължителни теми и сюжети, задължителни техники и материали, а когато това е изискване на концепцията – и от самия текстилен материал. Стремежът се развива и постепенно се усилва с времето, освободеността дава простор за изява на всеки автор в избрана от него посока и още по-съществено, дава му възможността при желание да смени и посоката, да отиде отвъд видово-жанровите рестрикции, да отхвърли ограниченията^[1].

Немалка роля в това отношение играе и школата, през която преминават бъдещите художници-текстилци. Васил Овчаров споделя в книгата си „Моите спомени“, че „с много труд, талант и компетентност“ Марин Върбанов поставя „основите на специалност Текстил, която се развива успешно и до ден днешен.“ (Овчаров 2008: 83)

Незабравка Иванова отбелязва, че Марин Върбанов е „обаятелен и магнетичен педагог“, а „неговите студенти – днес изтъкнати творци и педагози, си спомнят с уважение и обич за общуването с него“, защото той не само подкрепя, но и възпитава новаторско мислене, широта на възгледите, усет към непрекъснатата променящата се модерна образност. Затова творчеството на неговите студенти е толкова различно, нестандартно. Почти всеки от тях има свой стил, лесно се разпознава преди всичко по своята модерност, без каквото и да било подражателство, с респект към традицията, но със свои възгледи и усет към съвремието (Иванова 2008:22).

На следващите страници е представено накратко творчеството на пет ученички на Марин Върбанов, художничките Елисавета Иконописова, Евелина Пирева, Илияна Камбурова, Михаела Пъдева и Наталия Стойкова.

1 В книгата „Изкуството на текстила в България“, с. 35 В. Василчина пише, че през 60-те години на XX век „мисленето в материал“ и „одушевяването на материала са култови понятия, а въпросите за материала и художествената форма по това време имат „съдбовна категоричност“. Тя набляга на факта, че по това време „никой по-добре от Марин Върбанов не е усетил потенциала на връзката между модерната и традиционната тъкан“. Художниците използват както характерните за традиционното българско текстилно изкуство – козя прежда, вълна, така и екзотичните – юта, сизал. Много често те не само проектират, но и изпълняват творбите си, защото както подчертава В. Василчина „тайнството на „правенето“ е също толкова вълнуващо, колкото и началното формулиране на замисъла“, затова художниците „загърбват прагматичната функция на текстила, изобразяването, стилизациите (...) а понякога и посредничеството на стана (...) извличат от изразителността на грубия материал скритата в него експресивна сила и енергия, осветени в традицията с творческото себеотдаване на поколения тъкачи и тъкачки“. Според нея „през 70-те години се появяват различни по характер, стилистика, изразни средства творби, които В. Василчина определя като „твърде различни по изявената си проблематика“ (пак там, с. 39). В. Василчина отбелязва (пак там, с. 41), че през 70-те години се „разширява съдържанието“ на текстилните произведения и се налага терминът „кавалетизация на текстила“, а това е още едно доказателство за размиване на видово-жанровите граници в изкуството (б. а.).

Елисавета Иконописова (1934 – 2013 г.)

Елисавета Иконописова е родена през 1934 г. в Бургас, в семейството на художника Вили Иконописов, един от основателите на Дружеството на бургаските художници.

През 1970 г. завършва Националната художествена академия, София, специалност „Текстил“ в класа на проф. Марин Върбанов

От 1973 г. е член на СБХ.

Работи в областта на текстилната щампа и гоблена, на стенния килим.

Участва в Общите художествени изложби на декоративно-приложните изкуства и текстила в периода 1970 – 1999 г.

През 2001 г. участва в Националната ретроспективна изложба „Изкуството на текстила в България“.

Представя свои творби в следните групови изложби в България и чужбина: 2005 г. – „Уловени лъчи“, галерия „Дебют“, София; 2004 г. – Зимна приказка, галерия Кръг +, София; 1999 – изложба във Френския културен институт, София; 1998 – изложба в Националната галерия за чуждестранно изкуство, София; 1996 – изложба в галерия Драка, София; 1994 – изложба в музей Земята и хората, София; 1992 – изложба в музей Сен-Клу, Париж; 1992 – изложба в Cite International des Arts, Париж; 1990 – изложба в галерия „Текстилгрупен“, Стокхолм и др.

През 1993 г. участва във Второто международно триенале на текстила в Турне, Белгия.

Организира следните самостоятелни изложби: 1999 г. – самостоятелна изложба в Градска художествена галерия, Бургас; 1994 – самостоятелна изложба в галерия „КА“, Бургас; 1994 – самостоятелна изложба в галерия „Бонарт“, София.

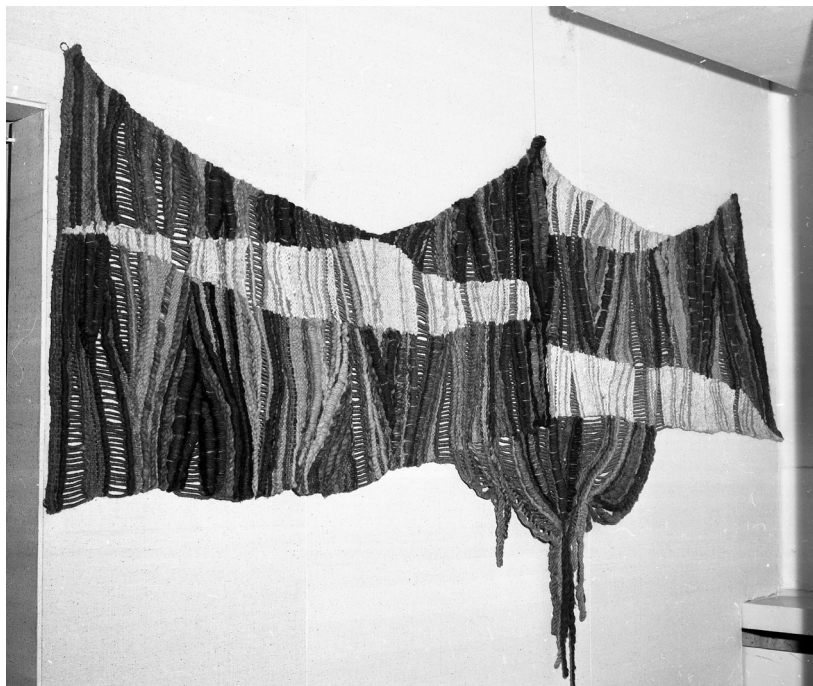
Много нейни гоблени са разположени в интериорите на обществени сгради и големи хотели в България.

Нейни произведения са в частни колекции в България и в чужбина.

Художничката получава няколко награди от СБХ за постижения в областта на текстилното изкуство съответно през 1971 г.; 1988 г.; 1990 г. През 1989 е наградена с приза на СБХ на името на проф. Иван Пенков.

Елисавета Иконописова предпочита естествените материали и класическите текстилни техники, които използва по нетрадиционен начин.

В творбите си от 70-те и 80-те години на ХХ век тя комбинира различни текстилни материали и техники, като има склонност към усложнени, но издържани колоритни и композиционни решения, в работите ѝ често се преплитат фигуративни и нефигуративни елементи („Композиция“, 1978 г.; „Посвещение“, 1983 г.; „Романтично“, 1989 г.), в други свои произведения залага на абстрактната образност, ажурите, деликатната структурирана повърхност на тъканта, съдържаната цветност („Стенен килим“, 1972 г.) или интерпретира познати от българския фолкор мотиви, използвайки нетипични за текстила материали и техники („Птица“, 1979 г.).



**Елисавета Иконописова, Стенен килим, 1972 г., вълна, 200 x 360 см,
ОХИ на приложните изкуства, 1972 г.**

От 90-те години Е. Иконописова се насочва към експерименти в областта на нетъкания текстил – прилага техники на плетене и връзване и метални конструкции (тел) с помощта на които създава олекотени, ажурни тримерни форми („Облачета“, 1999 г., „Без-време“, 2000 г.), като предпочита да ситуира творбите си в пространството на инсталационен принцип. Произведенията ѝ са видимо ефирни, изпълнени с деликатна поетика и символика.

Евелина Пирева

Евелина Пирева е родена през 1946 г. в София.

През 1970 г. завършва специалност „Текстил“ в Художествената академия в София в класа на проф. Марин Върбанов.

Член е на Съюза на Българските художници.

Работи в областта на стенния килим и създава творби в различни текстилни техники – от класически до иновативни.

Някои от творбите ѝ са структурно-обемни скулптурни пластики, свободно стоящи в пространството.

Евелина Пирева комбинира различни текстилни материали, както и текстилни влакна с бронз, камък, полиамидни мрежи, хартия.

В последните 10 – 12 години работи предимно абстрактна живопис.

Участва във всички Общи изложби на приложното изкуство в България от 1971 до 2005 г., както и в групови изложби: 2017 г. – изложба „Посоки“, ХГ „Петко Задгорски“, Бургас; 2015 г. – изложба „Точка“ на секция „Текстил“, галерия „Вл. Димитров – Майстора“, гр. Кюстендил; 2012 – съвместна изложба със скулптора Валентин Савчев в галерия „Максим“, София; 2005 – изложба „Уловени лъчи“ в галерия „Дебют“ и галерия „Кръг+“, София; 1999 – изложба във Френския културен институт, София; 1996 – изложба в галерия „Драка“, София; 1992 – участие в групова изложба в Сен-Клу, Франция; 1991 – участие в Есенния салон, Париж; 1986 – 1989 – участие в Обща изложба, Москва, Ерфурт; 1980 – 1986 – участие в Обща изложба, Букурещ, Прага; 1971 – участие в групова изложба, Париж.

Много от творбите на Евелина Пирева (над 80 стенни килима) са създадени за об-

ществени сгради – правителствени резиденции, почивни домове, министерства, Националният дворец на културата – София, хотели, банки и др.

Произведения на художниката са откупени от престижни институции и са собственост на Националния музей за декоративно изкуство, София; Музея за декоративно изкуство, Ямбол; Информационния център „1300 години България“, Шумен.

Нейни текстилни творби декорират вътрешните пространства на различни обществени сгради в редица български градове.

Произведения на Евелина Пирева (над 20 стенни килима) са осъществени по специални поръчки и са откупени от частни колекционери във Франция, Австрия, Съединените щати и България

Други нейни произведения – абстрактна живопис от последните 12 години, са собственост на колекционери в България, Белгия, Испания.

За творчеството си художниката получава следните награди: 1998 г. – Награда на Съюза на българските художници за творчески постижения; 1993 – първа награда за проект за оформяне на интериора на Европейската банка за реконструкция и развитие – Лондон (от участие в международен конкурс с колектив); 1986 – Награда „Иван Пенков“ за декоративни изкуства на Съюза на българските художници; 1981 – Награда на Съюза на българските художници за нейното участие в Обща младежка изложба.

Евелина Пирева споделя,^[2] че текстилът ѝ дава необятни възможности, „разнообразие на съдържание, техники“, реализация в „различни сектори“ – както в промишлеността, така и в „уникалния текстил за обогатяване на интериора“.

Тя твърди, че текстилното изкуство е „изцяло в хармония“ с нейния характер.

В някои от творбите си Евелина Пирева използвала класическа гладка техника (тъкане на вертикален тъкачен стан), а предпочитаните от нея материали са вълна и коприна.

Други нейни произведения са изпълнени в смесена техника с вълна и различни материали, определяни от авторката като „подходящи за осъществяването на по-активни обеми“.

В творчеството ѝ присъстват „еклектични творби“, в които използва нетрадиционни материали и техники – например полиамидни мрежи, кабели, стъкла, комбинация на камък и метал с текстил, като тези необичайни комбинации не са самоцелни, чрез тях Евелина Пирева постига желаните внушения, акцентира на определени детайли, изразява идеи.

Еклектика е характерна и за онези нейни творби, в които, както авторката сама казва,^[3] вгражда „класически фрагменти в нетрадиционна среда“ или съчетава „активни скулпурни обеми с други материали“, за да „спре вниманието на зрителя“.

През 70-те, 80-те и 90-те години на XX век художниката реализира многобройни монументални текстилни произведения по обществени поръчки за културни центрове, хотели, почивни домове, банки и др.

Евелина Пирева споделя, че някои от така наречените експериментални работи са създадени на принципа на игра, но подчертава, че и тук „натрупаният опит през дълголетната ѝ работа вероятно е дал отпечатък“ и затова „заложените идеи, материали и техника биха могли да се възприемат като по-сериозна отправна точка за развитие“.

Мотивите, които я движат, зависят от два фактора – поръчки на творби за дадена архитектурна среда, където има конкретна задача и архитектурата е водеща; или пълна свобода – неограничавани от рамки и изисквания творби, при които художниката е водена от „своите напълно свободни хрумвания“. Евелина Пирева подчертава, че и в двата случая проявява „сериозно професионално отношение към композиция, съчетание на материали и прецизно изпълнение“, а идеите, които реализира, определя като „неща необясними“.

2 Евелина Пирева, анкета

3 Евелина Пирева, анкета

и усет към съвремието (Иванова 2008:22).



Творбите на Евелина Пирева „Елха“, „Посветена на Марин Върбанов“ и „Фолкфест“ на изложба в галерия „Кръг +“, 2005 г.

По отношение на изкуството и настъпващите в него промени, тя казва, че с времето става все „по-взискателна“ към реализацията на творбите – не приема „нескопосани хаотични композиции, маскирани като спонтанен артистизъм“, но пък от друга страна е „по-толерантна към интересните нови идеи, които се предлагат“.

Прецизност, усет към детайла, подчертана декоративност, предпочитане на асиметрията, премерена еkleктика – смесване на материали и техники, което не излиза от контрол, необичайни „орнаменти“ – асиметрични и често релефни, органично вращаващи в тъканта на произведенията ѝ, сложни композиционни решения са характерни за творчеството на Евелина Пирева като цяло. Особено ясно това личи в творбите „Бриз“, „Оазис“, „Обгорени надежди“, „Сбогуване със зимата“, „Мечта в синьо“.

Постепенно в произведенията ѝ се засилва тенденцията към използване на нетипични за текстила материали, нетъкането, концептуалността, чистотата на формите. Примери в това отношение са произведенията „Песен за водата“, „Първите студени дни“, „Посветена на Марин Върбанов“, „Скерцо в червено“, „Скерцо в синьо“, „Елха“ и най-вече – „Убежна точка“.

Илияна Камбурова

Илияна Камбурова е родена на 8 декември 1947 г. в София.

Тя е дъщеря на София Камбурова.

През 1965 завършва ССХУИИ (сега НГИИ) „Илия Петров“, София.

През 1971 г. завършва НХА, специалност „Текстил“ при проф. Марин Върбанов.

От 1976 г. е член на СБХ.

Работи в областта на уникалния текстил, текстилния дизайн (десени), сценографията и илюстрацията.

Участва в Общите художествени изложби на декоративно-приложните изкуства и текстила в периода 1976 – 1997 г. В същия период участва и в много изложби на съвременното българско изкуство в Антверпен, Белград, Стокхолм, Москва, Вашингтон, Ню Йорк, Кувейт, Будапеща, Вилнюс.

Взема участие във Второто международно триенале на текстила в Турне, Белгия през 1993 г.

Представя самостоятелни изложби в Пловдив (1979 г.); Хасково (1989 г.); Харманли (1979 г.); София (1995 г.)

През 1989 г. получава годишната награда на СБХ за постижения в областта на текстила.

В началните години на творчеството си художничката предпочита абстрактната образност. В тази стилистика са творбите ѝ от първата половина на 70-те години.

В края на 70-те и през 80-те години художничката започва да създава произведения, основани на сложни асоциативни препратки и с разнопосочни смислови значения, като съчетава текстил и нетипични за текстила материали – стари предмети, камъни и пр. – „Време“, „Безкрайност“, „Спокоен съм, защото съм безнадежден“, „Когато другите спят“ и др. Тези свои концепции тя продължава да развива и през и 90-те години.



Илияна Камбурова, фрагмент, 1979 г., Пета национална младежка изложба, 1979 г.

Виолета Василчина изтъква, че всяко заглавие на творба при Илияна Камбурова е „добре премислено и иносказателно (често с литературен привкус или цитат)“. Творбата „Време“ – която съчетава текстил със стар часовник, заедно с топуз и конски череп (1976 г.) В. Василчина определя като „една от най-провокативните работи в ОХИ на приложните изкуства през 1978 г.“. По нейното мнение това е „по същество може би първата българска инсталация“. Тя казва, че през 1978 г. това произведение предизвиква ожесточени дебати по време на селектирането на произведенията за ОХИ и конският череп (който е част от тази творба) е цензуриран от журито „като несъвместим с декоративното изкуство и социализма“. В. Василчина определя друга работа на Илияна Камбурова – „Разговор“ (1982 г.) с думите „великолепна, лаконична и зряла“^[4] и подчертава^[5], че Илияна Камбурова е сред „най-същностните и оригинални явления“ в съвременното

4 Трудната биография на музея за приложно изкуство, В: в. Култура, бр. 31, 23 юли 2004 г. <http://www.kultura.bg/media/my_html/2333/pivv.htm>

5 Пак там

българско изкуство. Това мнение се споделя от редица други критици, културолози, художници. За произведението „Когато другите спят“ (текстил, стара пишеща машина, 1985 г.) В. Василчина казва, че, съчетава по неповторим начин „изповедтта с мълчанието, реалността със символа, многозначността с простотата, конкретността с обобщението.“^[6]

Безспорно концептуалността, сложната символика, многопластовостта, инсталационните принципи на организация, еkleктичното съчетаване на текстилни и нетекстилни материали и предмети, усещането за преплитане на минало и настояще, използването на цитати, иронията, безнадежността, усложнените композиции, известна театралност, противоречивост и разнопосочна многозначност свързват творчеството на Илиана Камбурова с „естетиката“ и „идеите“ на Постмодернизма.

Михаела Пъдева

Михаела Пъдева е родена през 1949 г. в София.

През 1967 завършва Гимназията с преподаване на немски език в София.

В периода 1968 – 1973 г. учи и завършва специалност „Текстил“ в Националната художествена академия при проф. Марин Върбанов и Димитър Балев.

От 1973 до 1976 г. работи като текстилен дизайнер в Експериментално-асортиментна база, София.

От 1976 до 1979 г. работи като художник на свободна практика в областта на графичния и текстилния дизайн и др.

От 1979 до 1984 г. е проектант на трикотажно облекло във фабрика „Андрей Юруков“, Пловдив.

От 1984 до 1990 г. е преподавател в Средното художествено училище за приложни изкуства (сега Националната гимназия за приложни изкуства „Св. Лука“), София.

В периода 1993 – 2007 г. е хоноруван преподавател по костюмография в Театралния департамент на НБУ.

От 1993 до сега периодично работи в ателието за текстилна реставрация „Beate von Harten“, Виена.

От 1999 г. периодично работи като дизайнер и изпълнител на костюми за исторически филмови продукции.

От 2007 г. до сега е куратор на изложбата „Уникални авторски книгоразделители“.

От 2009 г. до сега е секретар на секция Текстил към СБХ.

Куратор е на изложбите, организирани от секция „Текстил“ от 2009 г. до днес.

Участва в изложби на текстилното изкуство в Ню Йорк, Вашингтон, Виена, Лодз, Будапеща, Кувейт, Германия, Австрия, Русия, Сърбия.

Представя следните самостоятелни изложби – „Ръчно рисувани облекла“, 1985, 1986, 1987 г., Варна; „Стенен килим“, 1993 г., галерия Дом Витгенщайн, Виена; „Тъкани картини“, 1994 и 1995 г., галерия „София прес“; през 1996, 1997 и 1998 г. участва в Международният панаир на изкуството, Дюселдорф, Германия; през 2001 и 2002 г. участва в Международния панаир за текстилен дизайн във Франкфурт, Германия; както и в изложби, фестивали и пленери на хартиено изкуство, текстила и живописата в България и в чужбина.

Нейни творби са включени в следните арт колекции: творбата „Плетени чувства“ в колекцията на музей „М. Върбанов“, Оряхово; „Кеят на пиячите“ – ARTEMISIA, Германия; „Тайната вечеря XXI“ – „Музей на текстила“, Лодз, Полша; „Всички ние“ – Музей на текстилното изкуство, Сомбатхей, Унгария.

Насочва се^[7] към работа в областта на уникалния художествен текстил поради личните си предпочитания и умения. Смята, че голяма роля за това нейно решение има преподавателят ѝ по текстил проф. Марин Върбанов.

6 Виолета Василчина. Текстилтът, керамиката и резбата в изложбата без жури. В: сп. Изкуство, бр. 8 от 1985 г., с. 5

7 Михаела Пъдева, анкета

Източниците на влияние в творчеството ѝ са много – Алтамира и Вилендорф; Египет, Гърция; А. Рубльов; Арбанаси; Джото, Кранах, Брьогел, Вермеер; Хокусаи, Гоген, Русо, Матис, Модилиани, Брак, Шагал, Петров – Водкин, Паул Клее, Кандински, Раушенбърг, Вазарели, Соня Делоне; Лика Янко, Иван Ненов; Ротко; Казаков, Магда Абазова; Иван Милев; Ники де Сент Фал, Танги; М. Върбанов, Димо Балев, Абаканович; Марина Абрамович, О'Киифи, Йозеф Бойс, Хокни, Луиз Буржоа и пр.

Вдъхновение черпи и от пейзажа, различните птици, растения, животни; от бурите, изгревите, залезите, звуците; от интересни и нестандартни хора; от вълнуващи разговори; от Бах и Моцарт; от боса нова и джаза; от народната музика и народно творчество; от архитектурата и т.н.

В собствените си текстилни творби използва различни традиционни техники – тъкане и плетене, шиене, апликиране, ватиране и бродирание и текстилни материалите – вълна, памук, лен, коприна, коноп, метални нишки, изкуствени материали, но включва също и нехарактерните за текстилното изкуство – хартии, рекламни печатни материали, треви, семена, клечки, детайли от употребявани дрехи и предмети, изхвърлени и намерени ненужни вещи и всякакви (както сама художничката ги нарича) „съкровища“ „защото изненадват и носят информация, разказват и навяват спомени, карат зрителя да мисли“.

Творбите ѝ са подчертано еkleктични, защото (по собственото ѝ мнение) съчетават „некомбинируеми техники, материали и идеи“.

Много от произведенията ѝ са открито провокативни – представят смесица от „двуизмерно с триизмерно“ и „класически подходи“ с (по собствените ѝ думи) „нахални“ и „груби“ практики, като всичко е с цел да предизвика, както казва художничката, „изненада, дори шок“, но и с надеждата „за раздвижване на мисълта“.

По функции произведенията ѝ се доближават до тези на творбите от областта на изящните и кавалетните изкуства, инсталацията, концептуалното изкуство.

Авторката вярва, че всеки детайл в произведенията ѝ символизира нейните намерения и разчитането на тази символика не представлява трудност за зрителите.

Има интерес към достиженията на съвременните технологии – в някои свои творби прилага трансферен и дигитален печат.

Много от работите ѝ се основават на игра и могат да бъдат развивани във времето.

Художничката е водена от идеята за „нов поглед към текстила, с любов и професионален интерес“ и „достигане до съвременни по форма и съдържание творения, които да провокират зрителя към реакция“.

Водена е също от идеята за избор на посоки, които, обаче, по нейно мнение би трябвало „постоянно да се променят“.

Творбите, които най-добре представят търсенията на Михаела Пъдева през различните години са – „Листото“, 1977 г., размери 2.60 x 2.60 x 0.60 м – тъкан с неправилна обща форма, постигната с помощта на „метална конструкция и релефни добавки“ – прежда и предпрежда, памук, маркуч и хартия^[8]; серията от творби „Вилендорфски Венери“, първата от които е създадена през 1978 г. – творбите са плетени на една кука от памучно тире в съчетание с найлонова корда, почти в оригиналния размер на откритата във Вилендорф статуетка^[9]; както и творбите – „Слънчеви бани във Вилендорф“ и хартиените „Венери“^[10], седнали върху камъчета, в които е използвана още „възобновена

8 Според днешните разбирания това безспорно е едно постмодерно произведение, М. Пъдева казва, че в него се опитва да избяга от „равната повърхност и правоъгълната технологична форма“, като темата на творбата е „безобидна – растителна“. Тази „еклектика“ от разнородни материали и техники, обаче, предизвика възмущение през 1977 г. и авторката споделя, че творбата е „свалена от аранжираната вече изложба (ОХИ) минути преди откриването“. Това неприятно преживяване за дълго „отдалечава“ художничката от амбициозни проекти за работа в големи формати, но и я стимулира да търси „другаде“.

9 Авторката споделя, че тази историческа находка „отваря“ очите ѝ за категориите „грозно“ и „красиво“ и твърди: „от тук разбрах за себе си колко красиво може да е „грозното“ и колко некрасиво може да е „красивото“.

10 Според художничката в това произведение „Венерите“ са видени като „едни от нас днес“ – те са „познати образи

индустриална хартия и форми за продажба на яйца; творбата „Плетени чувства“, 1982 г., включваща 4 части с размери 40 x 40 см, като отделните части са наречени „Тревите“, „Водата“, „Нищо ново“, „Катаклизъм“ и са поставени в рамки, използваните материали са – плетена дебела предпрежда с (по думите на художничката) „отхлупени“ части и допълнително багрени „прелято“ повърхности^[11]; друга иновативна творба е „Шан Тай“, 2006 г., която включва две части с размери 150 x 50 см, в нея са използвани различни видове хартия и прошити черешови клонки^[12].

В творчеството на Михаела Пъдева се срещат произведения, които могат да бъдат определени като едни от най-ярките примери на постмодерно текстилно изкуство.

Художничката смесва свободно идеи, намерения, хрумвания, изразни средства, материали и техники, вдъхновява се от различни култури, от творенията на различни автори, от различни епохи.

Красивото и грозното, великото и незначителното често разменят местата си, тя открива „хубостта“ на „малките“ неща и „личните“ преживявания, на „обикновените“ материали, на ненужните предмети или части от предмети – понякога втора употреба, но винаги със своя история, със свои спомени и характер.



Михаела Пъдева, Findings, 2009 г., ръчна хартия, намерени предмети, 6 части, всяка с размери 30 x 20 см

Йерархията – както по отношение на идеите, така и по отношение на материалите и изразните средства е напълно отречена от М. Пъдева.

По-голямата част от творбите ѝ са провокативни, изпълнени с ирония и самоирония, подлежащи на промяна.

Художничката отхвърля ограниченията на традицията, на видовете и жанровете в

от древността“, които „звучат съвременно като пластична форма“, а в нейната интерпретация „напомнят колко непреходен е техния образ“.

11 В анкетата М. Пъдева споделя за тази своя творба: „Не беше правено до тогава нещо подобно, а и заглавията на отделните части отговаряха точно на емоционалността на форма и цвят. Отново търсех да намеря нов език, на който да изкажа текстилните си мисли. Този път получих признание, все пак изложбата беше младежка“.

12 Според авторката творбата е композиция „от ритмично подредени хоризонтално една върху друга клонки“, които „създава илюзия за тъкан“, а „цветността на хартиите за фон напомня източната естетика“ и оттам идва „шеговитото заглавие“, за което казва: „Тук единствено прошиването на клонките върху хартията има общо с текстила, така че целта е с нетекстилни средства да се постигне представа за текстил“.

изкуството, рестрикциите на времето, пространството и епохата, надмогва географските, историческите, социалните и културните определености и навлиза в сложните пространства на постмодерността.

Наталия Стойкова

Наталия Стойкова е родена на 13. 01. 1943 г. в гр. Карлово.

Завършва НХА, специалност „Текстил“ при проф. Марин Върбанов през 1975 г.

Работи в областта на декоративно-монументалния текстил.

Съчетава художествената си дейност с преподавателска и образователна – работи като старши преподавател и завеждащ катедра „Изобразително изкуство и трудово обучение“ в Института за детски и начални учители в София; като старши преподавател по изобразително изкуство в Центъра за след дипломна квалификация и усъвършенстване на учители; като експерт по изобразително изкуство в инспектората по образованието към Министерството на образованието и науката, като хоноруван преподавател по изобразително изкуство във ФНПП към СУ „Св. Кл. Охридски“.

Член е на СБХ.

В три последователни мандата (1992 – 1996; 1996 – 1999; 1999 – 2001 г.) е член на управителния съвет на СБХ.

Секретар на секция „Текстил“ към СБХ от 1993 г. до 2001 г.

Участва във всички Общи художествени изложби на приложните изкуства и изложбите на секция „Текстил“ към СБХ за периода 1975 – 2012 г. – Малък стенен килим, 1975 г.; Малък стенен килим, 1977; Дизайн, 1978; Пета национална младежка изложба на приложните изкуства, 1979; Втора национална изложба на художниците учители, 1979; Национална изложба на приложните изкуства, Ямбол, 1980; Четвърта национална изложба на художниците учители, 1981; Национална изложба на приложните изкуства, София, 1982; Национална изложба на приложните изкуства, София, 1987; Национална изложба на художниците учители, 1983; Национална изложба на приложните изкуства, Ямбол, 1984; Изложба без жури на членовете на СБХ, 1985; Изложба на монументално-декоративните изкуства, София, 1986; Национална изложба на приложните изкуства, София, 1987; Изложба без жури, 1989; Национална изложба на приложните изкуства, Ямбол, 1989; Национална ретроспективна изложба на декоративните изкуства, 2001; Изложбите на секция „Текстил“ – „Без граници“ от 2004 до 2008 г.; „Текстилни реплики“, 2010 г. и др.

През 70-те и 80-те години участва в изложби в Кувейт (1978 и 1988 г.); САЩ – Вашингтон (1989 г.); Чехословакия – Прага; Румъния (1980 г.); Югославия; Австрия – Виена (1980 г.); Германия – Ерфурт (1982 и 1986 г.); Русия – Москва (1986 г.), Белгия и др.

Участва в групови изложби – „Зимна приказка“, галерия „Кръг +“, София, 2004 г.; „Уловени лъчи“, галерия „Дебют“, София, 2005 г.; „Група 91 и приятели“, галерия „Алтера“, 2006 г. и др.

Представя самостоятелна изложба от текстилни произведения в Лос Анжелис, САЩ през 2012 г.

Нейни творби (стенни килими) са собственост на: Младежкия дом в гр. Пловдив; Спортния комплекс в гр. Велинград; Министерството на образованието и науката, гр. София; Правителствената резиденция, гр. Сандански; Булбанк, гр. София; Профсъюзния дом, гр. Пловдив; Музея на декоративно-приложните изкуства, гр. София (четири произведения); Художествената галерия на гр. Ямбол (2 произведения); Обединено детско заведение № 50, гр. София; Санаториален комплекс в гр. Хисаря; Централен съвет на профсъюзите, гр. Пловдив; частни колекции в България и в чужбина.

За творчеството си получава следните награди от СБХ: I награда през 1979 г.; II награда през 1985 г.; I награда през 2000 г.; наградата на СБХ за резиденция в Cité internationale des arts през 2004 г.

Наталия Стойкова е автор на над 40 статии свързани с образованието и обучението по изобразително изкуство, които са публикувани в списания и вестници с педагогич-

ческа насоченост.

Участва в авторски колективи за създаването на учебници и книги – Албум и блок по изобразително изкуство – I, II, III, IV клас; Учебници и книги за учителя по Труд и творчество – I, II, III, IV клас; Гимнастиката в детската градина; Изобразителна дейност и подготовката на децата за усвояване на писмена грамотност; Албум и картони за работа по български език и изобразително изкуство в подготвителен клас; Изобразително изкуство в детската градина – методическо ръководство; Аз ще бъда ученик; Аз съм в детската градина, 1, 2, 3 и др.

Художничката има авторски принос във включването на пластичната апликация в програмата по изобразително изкуство за общообразователното училище и в детската градина и е автор на 4 книги за деца: „Хартиени вълшебства“ – пластични апликации в детската градина (I – IV група).

Тя е автор на над 1000 илюстрации в детски книги, албуми и учебници.

По собствените ѝ думи се насочва се към уникалния текстил,^[13] защото е изключително впечатлена от „възможността за създаване на стенни килими с декоративно предназначение в интериора, с различни асоциации и внушения“.

В творчеството си изпитва влиянието на своя учител Марин Върбанов, като под чертава,^[14] че това влияние не е директно, а по-скоро е провокация да търси „свой път“, да прави „това, което друг не е правил до момента (включително и той) в областта на монументалния художествен текстил“.

Друг източник на влияние в творчеството ѝ е природата, която ѝ „вдъхва въодушевление и оптимизъм“^[15] и стимулира въображението ѝ.

В произведенията си художничката използва класически материали и техники, които комбинира по нови начини,^[16] с цел „получаването на по-голяма пластичност и изразителност“, като при създаването на творбите често разчита на импровизация.

В произведенията си вътъкава метални (обвити с текстилни влакна) нишки „за стабилност на релефа“; дървени, керамични и метални детайли; коприна, сизал, рексор и др.

Авторката има афинитет към „изразителността на релефа“ в дърворезбата и скулптурата и в много от произведенията си се стреми да постигне подобно въздействие и със средствата на текстила^[17].

Творбите ѝ са с определено декоративни и естетически функции^[18], но има и провокативни произведения – „Текстилтът – минало, настояще... а бъдеще?“, 2000 г., в което съчетава класическа тъкан с каменни отломки, и арматурно желязо – за тази творба авторката получава наградата на СБХ за неконвенционална творба през 2000 г.; творбата „Щастливци“, 2008 г., в която комбинира текстилни материали с фино обработени кости.

Някои от нейните творби биха могли да бъдат развивани във времето.

Наталия Стойкова отстоява собствена позиция за уникалния художествен

13 Наталия Стойкова, анкета. Според художничката нейната съученичка и по-късно колежка Цвета Петрова, която споделя с нея преживяванията и впечатленията си от атмосферата и контактите си с Марин Върбанов в Академията, увереността ѝ, че и нейното място е там, са оказали влияние на решението ѝ да се насочи към текстилното изкуство.

14 Пак там

15 Наталия Стойкова казва: „Природата – само тя ми е вдъхвала някако въодушевление, оптимизъм, отпускала ме е да видя великолепието и красотата ѝ и в най-дребните неща, да ме вкара в света на въображението и да видя чрез нея десетки гоблени, които за съжаление с времето, трудността на създаването им, не ми позволиха да направя повечето от тях.“ (Анкета)

16 Художничката споделя: „Започвала съм работата си с проби в търсенето на нови комбинации и техники за получаването на по-голяма пластичност и изразителност, подходящи за съответния проект (обикновено само с линейна рисунка и се оформяше направо на стана). И често много детайли са търпели основни промени и в процеса на изпълнение – съобразно нови хрумвания по отношение на материали, техники, пластика и др.“ (Анкета).

17 „Харесвах и търсех изразността на релефа в дърворезбата и скулптурата.“ – казва Наталия Стойкова – „Доказвах на себе си и зрителя, че тяхното въздействие и пластика могат да се получат и със средствата на текстила, което засилва художественото му внушение, топлината и уюта, които внасят в интериора.“ (Анкета)

18 Според художничката творбите ѝ: „Намират място не само в изложбените зали, а и в обществения и домашен интериор, наред с живописата, графиката, керамиката, както у нас, така и в чужбина.“ (Анкета).

текстил, според нея съвременните текстилни творби трябва да се отличават от „традициите на класическата тъкан“, да свързват различни идеи и възможностите на различни изразни средства.

Чрез взаимодействието на утвърдени в практиката материали и текстилни техники Наталия Стойкова създава особения, самобитен художествен „език“ на собствените си произведения, основаващ се на твърди структури, асиметрия, различни текстури, пластика, плавно преминаване на тъканта в ажюри, излизане от двумерността на стената и навлизане в пространството.



Наталия Стойкова, „Щастливци“, 2008 г., текстилни материали, фино обработени кости

ЛИТЕРАТУРА

Бояджиева, А. Пътят на текстила. В:120 години българско изкуство. Приложно. Декоративно. Монументално. Издание на СБХ и фондация „Поддържане на изкуството в България“, София, 2014.

Василчина, В. Съвременен български художествен текстил. В: Изкуството на текстила в България. София, Издателство „ЛИК“, 2002.

Василчина, В. Текстил. В:120 години българско изкуство. Приложно. Декоративно. Монументално. Издание на СБХ и фондация „Поддържане на изкуството в България“, София, 2014.

Димитрова, Л. Анкета с избарани автори., 2017. Архив на Л. Димитрова

Енциклопедия на изобразителното изкуство в България: Том. I, II, III. БАН, София, 1980, 1987, 2006.

Иванова, Н. Марин Върбанов. София, 2008.

Недялкова – Каприева, Д. Текстилтът от началото на 90-те години на XX век. В:120 години българско изкуство. Приложно. Декоративно. Монументално. Издание на СБХ и фондация „Поддържане на изкуството в България“, София, 2014.

Овчаров, В. Моите спомени, личен архив на Васил Овчаров, София, 2014.

Prof. Laura Dimitrova, PhD

*Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Educational Studies and the Arts,
1574 Sofia, Shipchenski prohod 69A blvd.*

Tel. +359885057892

laura_dimitrova@yahoo.com

ЖИВОПИСТА И НЕЙНОТО ПРЕПОДАВАНЕ В СПЕЦИАЛНОСТИТЕ „ИЗОБРАЗТЕЛНО ИЗКУСТВО“ И „ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН“

Стефан Алтъков

THE ART OF PAINTING AND TRAINING IN PAINTING IN THE DEGREE PROGRAMME “FINE ARTS” AND IN THE DEGREE PROGRAMME “GRAPHIC DESIGN”

Stefan Altakov

Резюме: Статията представя системата за обучение по живопис прилагана в специалностите „Изобразително изкуство“ и „Графичен дизайн“ и нейната роля и значение за професионалното израстване и бъдещата реализация на студентите, завършващите тези специалности.

Summary: The article presents the system of painting education, applied in the degree programme in Fine Arts and in the degree programme in Graphic Design and its role and importance for the professional growth and future realization of the graduates of these degree programmes.

Keywords: painting, colour theory, art education, graphic design, project

Реших да напиша този текст на базата на огромния си преподавателски опит в специалност „Изобразително изкуство“ и отскоро в новосъздадената специалност „Графичен дизайн“.

Във вече 25 годишната си практика в преподаването преминах през периоди на възходи и спадове в личен, професионален и творчески план, но винаги за мене е била водеща любовта към живописата и мотивацията да предавам своя опит и знание на студентите.

В началото бих искал да кажа няколко думи за живописата, като един от най-популярните видове изобразително изкуство.

История: живописата е един от най-древните видове изкуство, от пещерните рисунки до съвременните постмодерни творби, тя запечатва цветовете и образи в културната памет на човечеството. Изкуството на цветовете е всъщност една емоционална история, при която художникът (анонимен или явен) пресъздава света по дълбоко почувстван, емоционален или рационален начин, основаващ се на специфичен език от изразни средства като цвят, форма, композиция. През различните епохи естетическите стойности в живописата се променят, но винаги се запазва интересът на художника към света, който той претворява.

Философия: изкуството на цвета в своята хилядолетна битност винаги е търсило дълбокия смисъл в живота, човека и природата и е постигало своите пластически открития често пъти интуитивно, основавайки се на емоционално-символно-смысловия потенциал на цветовете. Затова е прибързано твърдението за края на живописата и нейното изчезване като автономен вид изкуство в съвременната технологична епоха. Напротив в постмодерната ситуация живописата се връща към своите корени, черпи вдъхновение както от миналото, така и от различни стилове, автори, творби, други изкуства, от поп-културата и дори от технологиите. Убеден съм, че докато има хора и цивилизация, изразяването чрез живопис ще продължи да съществува.

Изкуство: като вид изкуство живописата се базира на желанието и уменията на човека да пресъздаде видимия свят в цветни образи върху плоскост. В йерархията на изкуствата за един продължителен период от време тя заема първото и най-високо място. Затова винаги, когато се произнесе думата „художник“ в съзнанието на повечето

хора тя се свързва с художник, който създава живописни творби. От много време, обаче, това понятие не отговаря на реалността, тъй като в съвременността границите между различните видове изкуства изчезват.

Възпитание чрез изкуството на живописиста: преподаването на живопис в Софийския университет е с 25 годишна традиция и в много отношения се различава от начина на преподаване в другите висши училища. Тъй като тук живописиста не е отделна специалност, а е една от набора дисциплини, включени в обучението на студентите бъдещи художници-педагози. Специалност „Изобразително изкуство“ е в Професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ... и е създадена да обучава специалисти за нуждите на средното образование. Дисциплината Живопис и цветознание заедно с останалите дисциплини, които всъщност са различни видове изкуства – Графика и технологии, Скулптура и художествени конструкции, Концептуални форми, Декоративни изкуства и комбинаторика и др. трябва да подготви учители-художници с универсални знания и умения в областта на изобразителното изкуство.

Дисциплината Живопис и цветознание е изградена на модулен принцип, като чрез акценти по семестри се разглеждат различни аспекти на класическата и най-вече на модерната и съвременната живопис.

Акценти: през различните години на базата на конкретни акценти студентите разработват проекти, чрез които се запознават и изучават особеностите на стилове, направления и течения в модерната и съвременната живопис. Акцентите са следните:

„От натура към абстракция“, „Реалност и фантазия“, „Знаци и символи“, „Слово и образ“, „Стилизация и орнамент“, „Формообразуване и дизайн“, „Изкуство и общество“. В проектите, които студентите изпълняват съобразно конкретните акценти, задължително присъства и текст-концепция, в който те представят смисъла на конкретния акцент, разглежданите стилове, направления и автори, представят собствената си интерпретация на темата. В края на всяка учебна година студентите изпълняват курсова работа, която синтезира натрупаните знания и умения през съответната година.

- **От натура към абстракция:** през първата учебна година новопостъпилите студенти са изправени пред предизвикателството да скочат от областта на толкова познатото реалистично изображение в напълно непознатата (за много от тях) територия на абстрактната живопис. Изучава се творчеството на емблематични абстракционисти като Василий Кандински, Казимир Малевич, Пит Мондриан и др., като чрез учебни задачи свързани със съответната проблематика студентите създават абстрактни изображения.
- **Реалност и фантазия:** в същата учебна година студентите се запознават и с втория акцент „Реалност и фантазия“, като тук целта е стимулиране на творческото въображение и създаване на фантазни образи и композиции, повлияни от естетиката на сюрреализма и съответно автори като Джорджо Де Кирико, Салвадор Дали, Макс Ернст, Рене Магрит и др.
- **Знаци и символи:** с този акцент започва втората учебна година, изучава се символиката на цветовете, формите и образите в живописиста. Основният стил, който се разглежда тук е символизъм и автори като Густав Моро, Одилон Редон, Франц фон Щук, Пюви дьо Шаван и др. В проектите, които разработват студентите, се набляга на традиционната и съвременната интерпретация на различните знаци и символи в живописиста.
- **Слово и образ:** този акцент се поставя във втората половина на втори курс и се отнася до разкриване на взаимовръзката слово-образ в изкуството на живописиста. Разглежда се живописния език, като своеобразно „слово“ в стилове и направления от модерната живопис – експресионизъм, футуризъм и съответно авторите Оскар Кокошка, Кирхнер, Пехщайн, Георг Грос, Ото Дикс (експресионизъм) и Джино Северини, Джакомо Бала, Умберто Бочони и др.
- **Стилизация и орнамент:** акцентът стои в основата на проектите, създадени в

часовете по живопис от студентите в трети курс, следвайки естетиката на декоративната живопис в стилове като Ар Нуво, Сецесион, Ар Деко и съответно изучавайки творчеството на авторите Густав Климт, Алфонс Муха и др.

- **Формообразуване и дизайн:** тук студентите навлизат в същността на модерни направления в живописа – фовизъм и кубизъм и съответно автори като Анри Матис, Андре Дерен, Жорж Брак, Пабло Пикасо и др. Изтъква се новото отношение на художниците към цвета и формата в живописа. Студентите разработват проекти за серии от съвременни живописни творби, в които интерпретират тези направления.
- **Изкуство и общество:** в четвъртата учебна година на базата на натрупаните в предходните години знания и умения студентите имат задачата да създадат проект и реализират авторска камерна живописна изложба, избирайки за източник на вдъхновение един от вече изучаваните стилове или направления в живописа.

Тъй като дисциплината се нарича живопис и цветознание, то в нея се разглеждат и конкретни проблеми от цветознанието, които имат пряко отношение към живописа и чието изучаване повишава професионалната компетентност на бъдещите учители-художници.

В новата специалност „Графичен дизайн“, която е в професионално направление 8.2. Изобразително изкуство, и която няма педагогическа насоченост, също се изучава живопис в дисциплината „Цветознание и живопис“. Тук акцентът се поставя на теорията за цветовете и тяхното приложение в продукти от областта на графичния дизайн. Идеята е да се даде стабилна подготовка на бъдещите графични дизайнери в областта на визуалните изкуства, която да бъде основа за тяхното естетическо отношение към създаваните продукти. Запазват се същите акценти през годините на обучение, като се търси различна интерпретация в студентските проекти, съобразена със спецификата на графичния дизайн.

Прилагането на тази учебно-творческа система дава широка култура в областта на изкуството на живописа, възможност за свободна творческа изява и постигане на висок професионализъм и компетентност на студентите, завършващи двете специалности.

Prof. Stefan Altakov, PhD

*Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Educational Studies and the Arts,
1574 Sofia, Shipchenski prohod 69A blvd.*

Tel. +35986824973

stefanaltakov@abv.bg

ГАЛЕРИЯТА – ЕДНО ДОСТЪПНО И ГОСТОПРИЕМНО МЯСТО ЗА ПОСЕТИТЕЛИ С НАРУШЕНО ЗРЕНИЕ. РОЛЯТА НА ПРОЕКТ BAGMIVI.

Мира Цветкова-Арсова

THE GALLERY – AN ACCESSIBLE AND FRIENDLY PLACE FOR VISITORS WITH VISUAL IMPAIRMENTS. THE ROLE OF THE BAGMIVI PROJECT.

Mira Tzvetkova-Arsova

Summary: This article deals with the issue of access to art for visually impaired individuals. It stresses on the importance of increasing the access to all form of arts, incl. the visual ones, for people who are totally blind or with low vision in the effort to ensure a real inclusion of the visually impaired to all aspects of cultural and societal life. The article reports also about the international project BaGMIVI under the Erasmus+ program, which main goal is to support a higher access to galleries and museums for the visually impaired.

Keywords: visually impaired, gallery, museum, access to art, international project

Галериите и музеите като едни от основните културни институции в обществото, целят да осигурят възможности на своите посетители да се насладят на експонатите и колекциите му, да се учат и образоват, като по този начин участват пълноценно в живота на обществото. В последните десетилетия на преден план ипъква въпросът за достъпността на тези културни институции спрямо различните групи членове на обществото, като този проблем е дискуссионен въпрос в световен мащаб. Налице са много разлики между отделните държави и музеите и галериите в тях, по отношение на вида и систематичния характер на разпоредбите за достъпност, улесненията и програмите за хора с увреждания (EBU, 2012; Sandell & Dodd, 2010; Weisen, 2008). Конкретно по отношение на лицата със зрителни увреждания, проучване на Европейския съюз на слепите установи, че правото на зрително затруднените на достъп до културен живот е „лошо изпълнено“ (EBU, 2012).

Същевременно не бива да се забравя, че достъпността има различни измерения (Moussouri, 2007). Видовете достъп могат да включват:

- физически достъп,
- сензорен/тактилен достъп (McCall & McLinden, 2016),
- интелектуален достъп,
- емоционален достъп,
- финансов достъп,
- културен достъп,
- дигитален достъп и т.н. (EBU, 2012, Dodd & Sandell, 1998).

Тук на дневен ред идва и въпросът: нужно ли е да се осигурява достъп на хора с нарушено зрение до изкуството като цяло, и до галерии и музеи в частност? Разбира се, че да! За жалост много членове на обществото ни все още считат, че достъпността до изкуството е възможна и следва да се осъществява най-вече под формите, които са физически и естетически достъпни и разбираеми за лицата с нарушено зрение – музика, тактилни форми на изкуството (скулптура и др.), пантомима и пр., които се считат за традиционни и класически форми на изкуство, подходящи за зрително затруднените. Такъв тип мислене обаче безспорно ограничава техните хоризонти и възможности и ги сегрегира в достъпа им до всички форми на изкуство. Много хора биха си задали и въпроса: „Ако все пак има достъпни и подходящи форми на изкуство, на които незрящи

лица могат да се насладят, защо е необходимо да им се осигурява достъп до всички съществуващи форми и видове изкуство?". Важно и необходимо е, защото по този начин се постига едно пълно включване и приобщаване на тази група членове на обществото в живота му. Неслучайно Reeve (1991) посочва, че: "Достъпът до изкуство дава на зрително затруднените възможност да участват в културния, социален и духовен живот на обществото и до нашето културно наследство" (с. 93).

На свой ред следва да се замислим какво поражда пречки, бариери или трудности в достъпа на зрително затруднените до всички форми на изкуството и до галериите и музеите. Зрително затруднените лица не биха могли да използват напълно или частично доминиращото човешко сетиво, което осигурява между 80-90% от информацията за света – **зрението**. Оттук идва и затруднението да възприемат произведенията на изкуството, които са предимно визуални, по традиционния за останалите хора начин. Съответно бариерите и трудностите, които те ще срещат, се дължат на:

1. По-голямата част от изкуството е визуална – живопис, графика, акварели.
2. В много музеи и галерии не се разрешава да се докосват експонати, дори те да са тактилно достъпни (скулптури, малки пластики и др.).
3. В много музеи и галерии експонатите са поставени в стъклени витрини.

Проблемът е изследван сериозно напоследък, като редица автори посочват и множество допълнителни бариери пред хората с нарушено зрение при достъпа им до културни места, като музеи и галерии. Те включват:

1. Ограничения във физическата достъпност (Candlin, 2003),
2. Недостатъчна или пълна липса на достъп до информация или пък недостатъчна публичност по въпроса (Weisen, 2008),
3. Недостатъчна информираност на персонала на музеи и галерии относно лицата с увреждания въобще и на тези с нарушено зрение в частност (De Coster & Loots, 2004; Kanari & Argypopoulos, 2014).

Все пак още през 1988 г. Raffrey посочва: "В последните години все повече видове произведения на изкуството стават достъпни за зрително затруднените хора и все повече музеи и галерии се отварят към техните нужди" (с. 65). Някои от дейностите, които множество галерии и музеи по света предприемат напоследък с цел да увеличат и улеснят достъпа на хората със зрителни увреждания до своите експозиции и пространства, включват (те са подробно описани и посочени в интелектуална дейност 01 на проекта на <http://www.bagmivi.eu/>):

организирано или самостоятелно посещение с тактилно опипване на експонатите (турове, в които хората с нарушено зрение могат да разгледат чрез докосване оригиналните произведения, както и техни модели или копия, тактилни изображения или други предмети), (Axel & Levent, 2003),

- специални тактилни изложби (изложби, които са достъпни изключително за зрително затруднените чрез опипване на експонатите), (Hayhoe, 2013),
- тактилни изображения (излагане на материали, като тактилни карти, тактилни книги, тактилни диаграми, които предоставят допълнителна тактилна информация на посетителите с увредено зрение) (Ginley, 2013; Landau, 2010),
- вербални/аудио описания (предоставяне на вербална информация и подобряване на достъпа на зрително затруднените чрез „разказ“ (Snyder, 2003),
- информация на брайлов или уголемен шрифт, предоставяне на лупи, улеснения и достъп за кучета-водачи и др. (Axel & Levent, 2003; Ginley, 2013),
- образователни програми, семинари, уоркшопи и други дейности за ученици и възрастни с нарушено зрение (Axel & Levent, 2003; Ginley, 2013).

В допълнение Castellano (2003) посочва, че музейните работници заедно с училищния персонал, могат да създадат подходяща атмосфера и да дадат възможност на незрящите да осъществят контакт с активни и компетентни слепи възрастни, за изграждане на адекватно отношение към слепотата, насърчаване на независимостта

и пълноценно участие от страна на зрително затруднените. Авторът акцентира и върху важността на партньорството между музеите (разбира се, и галериите!) и училището при подготовката на образователни програми. Например, те могат да подготвят съвместни проекти, включващи ученици с и без увредено зрение (Науное, 2013). Така, след известна адаптация, те ще са в състояние да играят важна роля в много посоки, включително в приобщаването и социализацията на деца, ученици и възрастни лица с нарушено зрение.

Безспорно изключително важна роля в целия процес имат държавните инициативи и законодателството, които да подкрепят увеличаването на достъпа до изкуството за лицата с увреждания въобще, и на тези с нарушено зрение в частност, както и да привлекат общественото внимание към политиката на приобщаване. В България има някои ключови стратегически документи, отнасящи се до въпросите, свързани с хората с увреждания (те са описани в интелектуална дейност 01 на проекта на официални му сайт <http://www.bagmivi.eu/>). Някои от тези законодателни инициативи са:

- „Стратегия за осигуряване на равни възможности за хората с увреждания 2008 – 2015“, която се обнови през 2012 г., в съответствие с механизма за наблюдение на изпълнението за осигуряване на равни възможности за хората с увреждания. В стратегията са включени 8 цели. Цел 7 „Осигуряване на равни възможности за спорт, отдих, туризъм и участие в културния живот“ включва: 1) участие в културни събития и развлечения, 2) създаване на условия за развитие на таланти деца с увреждания, чрез насърчаване на тяхната креативност и стимулиране на училищата по изкуствата и съюзите на артистите, музикантите, художниците, музеите, галериите и културните институции за изпълнение на програми, с участието на деца с увреждания, 3) достъпност на художествени произведения, 4) обучен персонал на разположение за спорт, развлечения, туризъм, култура и други аспекти, за лица с увреждания, 5) разработване на проекти свързани с изкуство, култура и спорт за хора с увреждания и техните организации, 6) условия за развитие и интегрирано обучение в областта на науката, изкуството, спорта за деца с увреждания, 7) предлагане на обществени и частни организации в областта на културата, спорта, развлеченията и туризма – перманентно обучение на персонала (като една от основните дейности), по въпроси свързани със спецификата на уврежданията и т.н.
- „План за действие за осигуряване на равни възможности за хората с увреждания 2014 – 2015“, която планира да приеме стратегия за осигуряване на равни възможности за хората с увреждания и участието им в културния живот, почивка, отдих и спорт. От особено значение е информираността на обществото по проблемите и възможностите на хората с увреждания. Конкретните мерки в плана са свързани с осигуряване на физически достъп до обществени сгради, жилища, открити пространства и работни места, равни възможности за спорт, отдих, туризъм и участие в културния живот. Раздел А на Плана за действие се отнася конкретно до музеи и галерии и гласи: „Музеите и художествените галерии да работят по осигуряването на равен достъп за посетителите до музейните пространства“.
- Отправна точка за горепосоченото са текстовете от Закона за културното наследство, които задължават културни институции да осигурят подходящи условия за достъп до музейните експозиции на хора с увреждания (Раздел 186 от Закона за културното наследство). Посочва се, че деца, ученици и хора с увреждания ползват намаление или се освобождават от заплащане на билет (Раздели 185-187 от Закона за културното наследство). Музеите трябва да работят не само за физическия достъп на хората с увреждания до експозициите, но и за образователното въздействие на експонатите върху лицата с увреждания.

- В областта на международното сътрудничество трябва да се посочи, че България се присъедини през 2013 г. към Договора от Маракеш на Световната организация за интелектуална собственост, целящ да улесни достъпа на слепи и слабовиждащи лица до публикувани произведения/материали, или на хора с други зрителни увреждания, които не им позволяват да четат плоскопечатни издания. През ноември 2014 г. Министерството на културата в България прие официален план с конкретни предложения за подобряване на действащото законодателство. Секция А е посветена на областта на културата.

Не на последно място трябва да посочим, че през изминалите години немалко на брой международни проекти изследват и изучават въпроса за достъпността на музеи и галерии като традиционни културни институции за зрително затруднените. Един от тях е проект ВаGMIVI – Преодоляване на бариерите между музеи и лица със зрителни затруднения

Проект ВаGMIVI – Преодоляване на бариерите между музеи и лица със зрителни затруднения

Този тригодишен международен проект по програма Erasmus+ стартира през 2014 г. и завършва през 2017 г. Той обединява усилията на четири европейски университета:

1. Университет Тесали в Гърция – водещ партньор,
2. Софийски университет “Свети Климент Охридски” – ФНПП, катедра по специална педагогика и логопедия,
3. Университет Бабеш-Боляй в Клуж-Напока в Румъния,
4. Университет ЕЛТЕ в Будапеща, Унгария.

В проекта участват по един музей или галерия от всяка страна-участник:

- галерия “Ракурси”(частна галерия);
- етногарфския музей на Трансилвания;
- градската галерия на гр. Шекесфехервар в Унгария;
- музей на цикладското изкуство в Атина.

От българска страна участник е още Българската Асоциация за Обучение на Зрително Затруднени Деца (БАОЗЗД). Участват още Европейските подразделения на Международния съвет за образование на зрително затруднените – ICEVI, Европейският клон на Световния съюз на слепите – EBU.

Тук следва да се отбележи, че българската галерия „Ракурси“ е единствената частна галерия от малък тип, която участва в проекта, което прави особено интересно присъствието ѝ. Галерията се включи с огромно желание в проекта и е пример за подражание от други частни галерии и музеи за това какво може да се постигне сравнително лесно в осигуряването на достъпност за посетители с нарушено зрение до нейните експонати.

Проектът предвижда провеждането на следните основни дейности:

- Оценяване на съществуващите проблеми и трудности;
- Разработване на методика;
- Създаване на портал за обсъждане на проблемите, залегнали като цели и дейности в проекта;
- Обучение на персонала в музеите и галериите - участници;
- Организиране на две посещения в музеите и галериите на лица с нарушено зрение при предварително подготвени подходящи изложби и експозиции;
- Разработване на ръководство с добри практики и решения на съществуващите трудности;
- Създаване на малка изложба към училищата за деца с нарушено зрение или другите институции за незрящи – т.нар. „безмълвни участници“ в проекта

(silent partners).

По-долу ще представим една от основните стъпки по проекта и нейното осъществяване – организирането на две посещения на лица с нарушено зрение при предварително подготвени подходящи изложби и експозиции.

Тази дейност бе предшествана от една сериозна и задълбочена подготовка от страна на персонала на галерията на двете зложби. Внимателно бяха обсъдени темите на двете изложби и бяха съгласувани със специалното училище за ученици с нарушено зрение „Луи Брайл“ в София, чиито ученици щяха да посетят галерията. Бяха подбрани материалите, от които ще се изработят експонатите. Бяха подготвени беседи и образователна програма за учениците, съобразени с възрастта им и познанията им по темите на изложбите. Направени бяха адаптации и модификации на галерийното пространство за нуждите на посетителите с нарушено зрение, част от които включваха:

- бяха поставени жълти маркиращи ленти на стъпалата към галерията, както и на входната стъклена врата,
- бе положено ново специално осветление, с помощта на което слабовиждащите ученици да виждат по-добре и по-ясно изложените експонати,
- бяха поставени етикети на всеки експонат на брайлов и на уголемен шрифт и пр.

Първата изложба в галерия „Ракурси“ се проведе на 19 април 2016 г. и бе озаглавена „Докосни съкровището“. Възпитаници на СОУ за деца с нарушено зрение „Луи Брайл“ в София можаха да докоснат копия на предмети от тракийски съкровища, открити по българските земи, за които те вече са учили в часовете по история и по тактилно творчество. Те се запознаха с маската на първия известен тракийски цар – Терес от V век пр. Хр., фиали от най-голямото открито у нас съкровище – Рогозенското, ритони от Панагюрското златно съкровище и триделен съд от Вълчитрънското съкровище – най-голямото златно съкровище, открито в България. Докато учениците разглеждаха съдовете, галеристите им разказваха за тракийските традиции, древногръцките митове и историята на откритите съкровища. Посещението завърши със занимателна игра, в която на зрително затруднените ученици бе дадена тактилна карта на България. Те трябваше да посочат на нея къде са открити различните тракийски съкровища, за които им бе разказано и чиито предмети бяха опипали, и да дадат примери за типични експонати от всяко съкровище. Снимки 1-4 отразяват моменти от първата изложба в галерия „Ракурси“



Снимка 1



Снимка 2



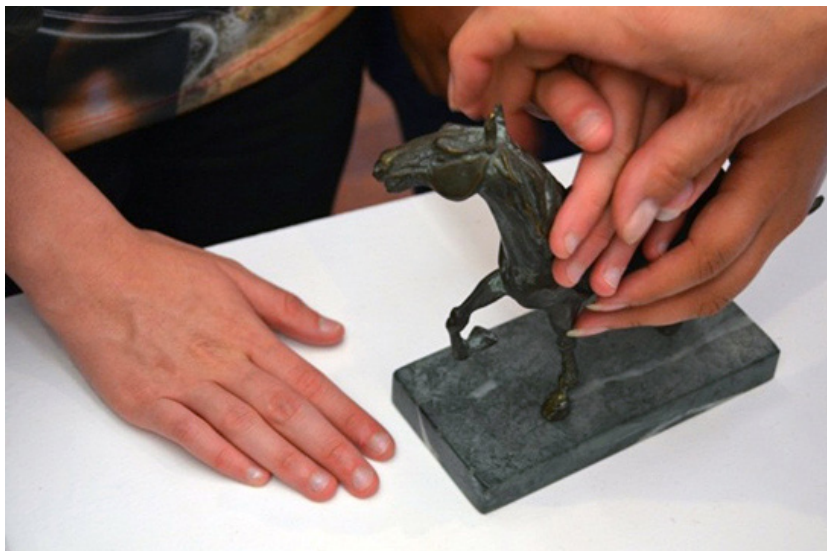
Снимка 3



Снимка 4

Втората изложба в галерия “Ракурси” се проведе на 7 юни 2016 г. и бе на тема „Поглед към модерното изкуство”. Нови две групи ученици от СОУ за деца с нарушено зрение „Луи Брайл” в София посетиха тази втора изложба, по време на която се запознаха с различни експонати, сред които няколко бронзови отливки на коне в различни стилове: класически, абстрактен, кубически, експресионизъм, както и на други експонати от модерното изкуство. Бе изнесена образователна програма за различните стилове в изкуството, с какво се характеризират те, времето, в което възникват и се утвърждават и пр. Както и при първото посещение, накрая бе предложена занимателна дейност, в която учениците можеха да изберат стил в изкуството и да изработят от предложени

им материали свое собствено произведение. Снимки 5-8 отразяват моменти от първата изложба в галерия „Ракурси“



Снимка 5



Снимка 6



Снимка 7



Снимка 8

Тук трябва да се отбележи и още една важна дейност по проекта, която предвижда музеите и галериите да подготвят изложба с експонати в училищата за ученици с нарушено зрение, която да остане там за постоянно. Съответно, на 9 юни 2017 г. галерия „Ракурси“ официално предаде материали от двете подготвени изложби на училището за деца с нарушено зрение „Луи Брайл“ в София, където те ще останат като трайна експозиция, за да се използват и в бъдеще от учениците и учителите с образователна цел.

Пълната и подробна информация за проекта е достъпна на официалния му сайт: <http://www.bagmivi.eu/>

Заключение

Лицата с нарушено зрение не са типичните и чести посетители на галерии и музеи, поради множеството и различни бариери, които все още срещат. Осигуряването на достъп за тях до всички видове изкуство е част от световната политика на „приобщаване“ към обществения живот, повишаване на качеството им на живот и активната социализация на незрящите. Не бива да забравяме и думите на Махатма Ганди, че: „Мярката на цивилизацията е как тя третира своите най-слаби членове“.

ЛИТЕРАТУРА

1. Axel, S. E. & S. N. Levent (eds.) (2003). Art beyond sight. A resource guide to art, AFB Press, New York.
2. Candlin, F. (2003). Blindness, art and exclusion in museums and galleries. *Journal of Art and Design Education*, 22 (1), pps. 100-110.
3. Castellano C. (2003). In: Axel, S. E. & S. N. Levent (eds.). Art beyond sight. A resource guide to art, AFB Press, New York.
4. De Coster, K., G. Loots (2004). Somewhere in between touch and vision: In search of a meaningful art education for blind individuals. *Journal of Art and Design Education*, 23 (3), pps. 326-334.
5. Dodd, J., R. Sandell (1998). Building Bridges. Guidance on Developing Audiences. London: Museums and Galleries Commission.
6. EBU Access to Culture Survey 2012. Mapping Current Levels of Accessibility to Cultural Venues and Activities in Europe, Available at <http://www.euroblind.org/working-areas/access-to-culture/nr/1315>
7. Ginley, B. (2013) Museums: A whole new world for visually impaired people. *Disability Studies Quarterly*, 33 (3), Available at <http://dsq-sds.org/article/view/3761/3276>
8. Hayhoe, S. (2013). A practice report of students from a school for the blind leading groups of younger mainstream students in visiting a museum and making multi-modal artworks. *Journal of Blindness Innovation and Research*, 3 (2), pps. 1-11.
9. Kanari, H., V. Argyropoulos (2014). Museum educational programmes for children with visual disabilities. *The International Journal of the Inclusive Museum*, 6 (3), 13-26.
10. Landau, S. (2010) Tactile mapping for cultural and entertainment venues. White Paper developed for Exhibit Design Relating to Low Vision and Blindness: Indiana. University, IN: Bloomington, 1-13. Available at <http://www.>

11. McCall, S., M. McLinden (2016). Learning Through Touch. Supporting Children with Visual Impairments and Additional Difficulties, Routledge, London.
12. Moussouri, T. (2007). Implications of the social model of disability for visitor research. *Visitors Studies*, 10 (1), pps. 90-106
13. Raffrey, M. (1988). The arts through touch perception: present trends and future prospects. *British Journal of Visual Impairment and Blindness*, vol. 6 (2), pps. 63-65.
14. Reeve, J. (1991). Keeping in touch with cathedrals. *British Journal of Visual Impairment and Blindness*, vol. 9 (3), pps. 91-93.
15. Sandell, R., J. Dodd (2010). Activist practice. In R. Sandell, J. Dodd & R. Garland-Thomson (Eds.), *Re-presenting disability. Activism and agency in the museum*, London: Routledge, pps. 3-22.
16. Snyder, J. (2003). Verbal description: The visual made verbal. In E. S. Axel & N. S. Levent (eds.), *Art beyond sight. A resource guide to art. Creativity and visual impairment*, AFB Press, New York, pps. 224-228
17. Weisen, M. (2008). How Accessible are Museums Today? In: H. J. Chatterjee (ed.) *Touch in Museums. Policy and Practice in Object Handling*. Oxford-New York: BERG, pps. 243-252.

Prof. Mira Tzvetkova-Arsova

*Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Educational Studies and the Arts,
Department of Special Education & Speech Therapy,
1574 Sofia, Shipchenski prohod 69A blvd.
Tel. +35929706229
ddimboy@gmail.com*

АУДИОВИЗУАЛНА МЕДИЯ В ОБУЧЕНИЕТО ПРИ СТУДЕНТИ

Иво Димитров

AUDIOVISUAL MEDIA IN STUDENT EDUCATION

Ivo Dimitrov

Резюме: В настоящата статия разглеждам прокарване на аудиовизуална медия в България и първи опити за видеозапис, свързани с полагането на иновации в научната сфера. Изяснявам положителните и отрицателни свойства на мултимедийните технологии. С прилагането на аудиовизуални методи, изяснявам връзката между възприятията на студентите и видео интерпретация на представите им. Наблягам на въпроса за обмяна на информацията, като съществуваща форма на комуникация и култура и развиване на разнообразни дейности в социален аспект. Представям съдържанието на понятието „медия“ и надграждане на знания и умения чрез дигиталните технологии в съвременното обучение. Пояснявам устройствата и техниката в мултимедийната система. Обръщам внимание на образователните архиви и библиотеки за съхраняване на дигитална информация, както и ползата им от свободен достъп на студентите до нея. В края на настоящата статия обобщавам приносът и надеждността на дигиталните технологии (видео и фотография) чрез използването им в учебно – образователния им процес.

Summary: In this article, I examine the launching of audiovisual media in Bulgaria and the first attempts at videotaping in the field of innovation in the scientific field. I clarify the positive and negative properties of multimedia technologies. By applying audiovisual methods, I clarify the relationship between student perceptions and video interpretation of their ideas. I emphasize the question of exchange of information as an existing form of communication and culture and the development of various activities in the social aspect. I present the content of the concept of „media“ and the upgrade of knowledge and skills through digital technologies in modern training. I am explaining the devices and the technique in the multimedia system. I pay attention to the educational archives and libraries for storing digital information, as well as the benefits of free access to the students. At the end of this article, I summarize the contribution and reliability of digital technologies (video and photography) through their use in their educational and learning process.

Keywords: audiovisual media, cinema, communication, digital technologies, education, Internet, video art

Аудиовизуалните медии в съвременното общество предоставят възможност за по-силно възприемане на реалността, чрез картини и образи. От методическа гледна точка, видеофилмирането в световен размер постига своето приложение и разпространение.

Съществените промени в Западна Европа в края на 60-те и началото на 70-те години са съпроводени с трансформиране на много области в обществото, в следствие на което се появяват и развиват различни методически направления. С напредъка на технологиите се определя значението и мястото на независимото видео. С разпространението на видеокасетофони се оформя и видеопазар, характерен с комерсиално съдържание на видеозаписи (игрални филми). Паралелно с това много артисти използват видеото за собствените си проекти и създаване на свои филми. Практическата алтернатива на видеото го превръща в културен аспект на нова медия. Идеята е употребата му за представяне на отразен образ на обществото, чрез създаване на информативни филми свързани с културния живот. Със създаването на автономния културен център във Виена през 1976г. се основава началото на едно ново развитие на аудиовизуалната медия. В България се осъществяват няколко проекта, които са свързани с историческите събития, каквито са видеофилмите по етнология и тракология, вдъхновили студенти от Историческия факултет на Софийския университет „Св.Климент Охридски“. Отново първите опити за видеозапис са направени с учебна цел в Родопите през 1988г. Видеоето се

определя с алтернативния си начин на новаторско постижение в научните изследвания, представяйки различни репрезентации свързани с дидактиката. Изследователският подход се изразява в процес, който не е свързан с интерпретацията на истории. Някои изследователи разсъждавайки върху този процес, споделят мнението за популяризация на науката, като загуба на определено качество и примитивизиране на резултатите. Друга съществена роля на видеото като механизъм на изследване е експериментът във филмовите медии. Социологията задържа второстепенна позиция в развитие чрез използването на филми, фотоси и видео. Опознавателният процес протича посредством наблюдението на зримото, използвайки пространството на реалността и абстракцията, както и човешкия акт. Данните, получени чрез информирани и самооценка са важни фактори за социологията и етнологията. Етнологията използва собствени механизми за репрезентация и завладява определени полета в света на човека. Говорът остава на второ място, като предаване на информация, поддържаща се постоянно от формите за визуална комуникация.

С трансформацията на човешките парадигми се увеличава интересът към обществени проблеми на човешкото битие. Така биографичният модел застъпва централно място във филмовата документация. Същественото между видео и филм като медии, са техните плюсове и минуси, които ги определят без основни различия. Тук един от минусите е ниското качество на разделителна способност на образи при видеофилма. Плюсет е в развитието на технологиите, позволяващи качествени условия за записване и обработка на картината. Алтернативните групи – екипи, работят със съвременна, лесно достъпна апаратура, като не оказват негативно влияние върху процеса на заснемане и монтаж. Операторът паралелно записва видео и аудиосигнал. Разчупването на механизмите в процеса на монтиране на готовия запис е един от големите плюсове на новите технологии, по една единствена причина – видеозаснемането е по-евтино от монтажа. Пример за това е филмът „Аватар“, който (и според Крум Иванов) предоставя възможност за нова творческа изява, като при заснемането качеството на изображение постига по-високо ниво и предлага по-широко поле за изява на творческото мислене. Както вече беше споменато, и тук отново се потвърждава ефектът на икономичност по отношение на разходите за консумативи. Паралелно с това възникват възможности за обмен на информация и създаване на широко популяризиране чрез обществеността. За целта е необходимостта от знания и умения за създаване на постпродукция. Споменахме вече, че картината и звука се монтират заедно и използването на различни варианти се постига сравнително лесно. Копирането на филма е мигновено и бързо, като при използването на публични наблюдения се използва голям екран. При употребата на видеото за научни изследвания се забелязва особена разлика между видео и филма, поради обстоятелствата на снимане, характерни за съвременните видеотехнологии. Тук включваме качеството което се определя от различни среди, в процеса на заснемане. Записът осигурява лесно представяне на интервюта и диалози, заснемане на дълги презентации и пърформанси. Непредвидената продължителност на заснемане при целите на обучение, позволява на интервюираният да разсъждава непринудено и свободно. Подготовка на лицата не е необходима при изразяване на субективно виждане и представа за преживяното от тях.

С използването на аудиовизуалните методи се приближаваме до представите на студентите и опознаване на представите им. Възприемането на интерпретацията на видеофилма се свързва с допълваща картинна информация посредством видео заснемане. Езикът на образа е подчинен от обусловеност на посланията и тяхното разчитане чрез кинематографския код. Той е кодирането на информация от обектива на видеокамерата, насочен към движение и позиция на камерата спрямо обекта. Взаимовръзката между визуален образ и аудио изображение е записан и обработен материал. Използвайки умения, знания и движението на камерата операторът създава собствен стил на снимане и видеофилмът се превръща в творба на изкуството. Воденето на видеокаме-

рата и монтирането на видеофилма са интерпретации. Заснемането на детайли и предмети са също от значение за отразяване на видеоизображението, като дневното или вечерно осветление и поставяне на прожектори. Всеки запис не е обективен, тъй като е в зависимост от личните предпочитания и ценности на артиста. Изключваме и възможността на видеокамерата да репрезентира обективната реалност, чрез регистрацията на символи от твореца. Така езикът на тялото чрез движения, мимики и жестове се преобразява в невербална комуникация, заснета от видеокамера и получава огромно значение с присъствието си, като отсъства възможността за аудио запис. Разчитането на езика се осъществява посредством повторение на наблюдение на заснетия материал. Движенията са свързани с интерпретацията на вътрешни предпочитания и отношения при представянето на субективната интерпретация, която показва социалното отношение и място на твореца в обществото. Внимателното разглеждане на психологията и въпроси от семиотиката са необходими при изследването на дидактически проблеми.

Съвременните технологии за трансфер на информация имат пряко отношение към комуникацията и култура в социалното общество, като променят постепенно екзистенциалните форми на общуване. Според комуникационния поток се определят четири типа комуникация – оралност, писменост, аудиовизуалност, мулти (или плура-) медиалност, които зависят от употребата им и качеството на информационен обмен. Съществен поток на размяна на комуникация се наблюдава при плурамедиалността (интернет). Интернет е една от най-популярните пространства за трансфер и движение на софтуерни продукти на видеоизкуството. Многообразните видеозаписи придобиват нов вид и форми на разпространение. Видеоизкуството получава индивидуален терен за комуникация и в тази връзка предоставя възможност за проява на различни форми. Главен компонент на тази комуникация е неконформни идеи. В глобален мащаб би следвало да се постигне електронна демократизация, която е невъзможна чрез останалите медии. Така ставаме свидетели на създаването на нов комуникационен вид на модерната оралност, която е от огромно значение за културата. Мултимедията в съвременното човечество се определя с грамотността на индивида. Основно е разбирането за аудиовизуално презентиране на информация. Началните форми на идеята за грамотност се наблюдават с появата на аудиовизуалните медии (телевизия и филм), от началото на ХХв. Презентирането на различни видове визуална информация е свързано с цифровите технологии. Съществено по-бърза е динамиката и интерактивност на аудиовизуалните канали на информация, които намират поле за мултимедийна среда в учебния процес. Използването при създаването на електронни файлове и презентации се увеличава ежедневно в съвременното висше образование, единствено благодарение на мултимедия. Грамотността се свежда до един по-значим социално културен феномен, който включва индивидуално отношение. Налага се да разгледаме мултимедията като разнообразни дейности в необятни социални аспекти, които определят трансформацията на целите на обучението и ролята на преподавател – студент.

Понятието медия произхожда от латинското название *medium* – среда, която се свързва със символна система, технология, съдържание и ситуация. Когнитивните съставки са символни системи и дигитални технологии, свързани с получаване на информацията от определена среда, според способностите на човек. Съдържанията и ситуациите са също определящи за медията, обединяващи се в когнитивните и социално културни измерения на мултимедийни познания. Чрез интегрирането на мултимедията в учебна среда се постига обучение и обширна социално културна осведоменост и ориентация на учениците. Идеята на съвременното обучение чрез медиите е насоката към знания в широк аспект с по-висока степен при използването на дигитални технологии. Педагогиката е с насоченост да създава знания и умения, които са заложени в съдържанието на учебни програми. Допълнително осъществяването на определени цели е част от учебната програма, развиващи когнитивните способности на студентите. Съвместната дейност на преподавател – студент предават възможността за получаване на допъл-

нителни знания и умения. Чрез употребата на аудиовизуалните технологии се извършва наблюдение (заснемане на поведението на човек), посредством визуално и творческо представяне (видеофилм или фотография). Различните гледни точки помагат за регистриране на различни видове знания на индивида. Наблюдавайки и възприемайки заобикалящия го свят, дигиталните технологии (видео и фотография) са полезни като метод за изследване и презентация на резултатите. Чрез развиването на концепции в проект, се използват усвоените знания и умения за мултимедиите в учебна среда. Тя разширява и предоставя нови пространства за изразяване на въображение и художествени способности. Посредством фото и видео технологии на изразяване се развива интелектът на по-високо ниво, което е от съществено значение за тяхното широко разпространение като визуални и звукови средства в образователната система.

Мултимедията (много, среда) включва различни среди за презентирание на цифрови обекти (звук, видео и фотография), създадени чрез използването на сетивата зрение, слух и допир. Те се трансформират чрез използването на програми в компютъра на – аудио звук, видеофилм, фотография. Заснетите обекти – изображения се прехвърлят от видеокамера или фотокамера, запазвайки се като векторен или растерен формат на компютъра. Дигитализираните обекти звук и видео могат да се компресират и трансформират в сигнал и подвижна картина, заемащи по-малка памет на компютъра, което от своя страна повлиява на качеството. С усъвършенстване на компютърната технология се дава възможност за използването на по-голяма оперативна памет при работа с огромни файлове и създаването на качествени аудиовизуални продукти за публиката. Дигиталното изкуство или компютърно се представя в началото си на видео филмови фестивали и видео прожекции, чрез видеоарт и експериментално видео. Паралелно сме свидетели на компютърното развитие от години на музиката, фотографията, графиката и анимацията. Иновациите – наука, изкуство и техника са световно разпространени и постоянно представят своите възможности и постижения. В България развитието на компютърните изкуства се появява през 80-те години, със създаването на много музикални и художествени проекти. Специалности като компютърна музика и графика, компютърна анимация и компютърни изкуства са включени като форми на обучение във висшите учебни заведения и академии. Следва създаването и представянето на много мултимедийни творби и изява на различни автори.

В мултимедийната система са включени следните устройства и техника – настолен компютър, дигитален фотоапарат, видеокасетофон, дигитална видеокамера, тонколони, скенер, микрофон, мултимедиен проектор и екран, софтуер за монтаж.

За обработка на изображението – фотография, технологията предлага мултимедийен запис, а фотосите предполагат последователно записване на компакт диск. При всяко дигитално изображение е от значение разделителната способност за по-високо качество на образа. Микрофонът и аудио – касетофонът са необходимост в системата за запис на звук. Дигиталните технологии постоянно се приспособяват от потребителите и стават неизменна практика в ежедневието на съвременния човек. Разпространението на цифрови звуци и музика в интернет набира все по-голяма популярност. Формата на файла е удобен за запазване на настолния компютър или лаптоп система. Компресията на различни файлове намалява обема на файла без да загубва качеството на музикалното изпълнение. От даден формат се компресират файлове в друг с помощта на зададен код. Данните се пренасят като потоци от блокове данни. Видеообраз се прехвърля от видеокамера или видеорекордер, като софтуерът за създаване на видеофилми дигитализира изображението, а компютърът изпълнява функцията на видеорекордер. Видео файловете обикновено са големи и изискващи повече памет от системата за запазване. Дигиталното видео намира все по-голямо разпространение и се характеризира с мащабната си употреба, като намира практическа възможност в обучението. Дигитализирането е удобно, лесно и не се загубва качеството при пренасяне и обработка, като същевременно спестява много време. Разделителната способност се повишава и се отразява

значително на качеството на образа, а цветовата наситеност и яркост представят изображенията в изключителна гама. Видеомонтажът позволява обработката на видеоизображение с помощта на софтуер и допълнително използване и прилагане на ефекти при редакция на филмовия материал. Дигиталното видео дава възможност за лесно пренасяне, прехвърляне и видеопрезентации. Видео дискусиите позволяват провеждането на дистанционно обучение, благодарение на високата скорост, а в допълнение интерактивността се осъществява чрез дигиталния формат. Съвременната педагогика използва дигитално видео и технологии всекидневно чрез DVD формат – дигитални видеокамери, дигитална телевизия, видеоклипове по интернет, дигитални фотоапарати и видео дискусии. Приложението на обучаващи програми, съдържат въпросници с устен или писмен вид и описания на образи на монитора. Програмите са създадени от софтуер, предвидени за употребата му от интерактивните параметри на компютъра – енциклопедии и речници, сайтове с информация за видеоклипове, снимки, картини, видео клипове, звук и музика. Исторически данни и събития, географски обекти и области позволяват на всеки потребител да попадне в галерии от многообразна информация и аспекти на човечеството. Видеофилми се представят на изложби и видео фестивали, презентации, видеопърформанси чрез използването на мултимедиен проектор, прожектиращ видеото на бял екран като бекграунд допълващ характера на пърформанс изпълнение.

Главната цел на мултимедията е удобна работа с лаптоп или настолна работна станция – компютър при създаването на музикално произведение или художествена творба. Дисплеите LCD панел, прозрачни екрани заместват употребата на видеомониторите при прожекции пред публика. Мултимедиен проектор използван за презентации пред публика и фото и видео изображения намира огромно приложение като бекграунд във видеопърформанси. Той е широко разпространен и намира приложение в различни конференции, изложби, инсталации, семинари и презентации.

През последните години сме свидетели на съществени промени в обучението с напредъка на видео технологии, които в съдържанието са мултимедия. По целия свят се внедряват цифрови технологии в обществени институции и заведения. Дигиталните технологии обедняват съдържанието на учебни програми, предлагат на професори и студенти появата на нови идеи и учебни материали.

Въпросът за употребата на дигитална информация – видеофилми, видео клипове, заснети пърформанси и фотографии, които се съхраняват показват липси в приложението на модерните технологии. Дигиталната информация постоянно се допълва с нови събития, фото и видео материали, като се предоставя разнообразен пакет. Основна цел на дигитализирането е съхраняване на определена информация в даден източник. Ресурсът на информация съдържа обвързано съдържание, принадлежащо на архив и планирано от отделни институции. Присъствието им в глобалната мрежа Интернет е поток от информационни ресурси с неограничена изградена структура на достъп. Добре оформените източници предлагат определена информация за учебния курс в електронен вид, предварително конструирани от преподавателите. Удобното им редактиране и актуализиране предлагат провеждането на академични лекции и семинари, като преподавателят сам определя вида и начина на учебен процес. С навлизането на стандартизация при употреба на дигитални технологии, приложението адаптивно се възприема като необходима практика и идея. В технологиите се наблюдава усъвършенстване на стандартите, благодарение на различни общности, които управляват посоката на развитие. Потребителят се нуждае от време за премахване на границата и приема нововъведенията в своята дейност и практика. Естествено тук е мястото да споменем, неуспеха и на голяма част от продуктите, които не успяват да се наложат на пазара. В образованието, единствено дигитални технологии ще намерят употреба сред студентите и преподаватели. Иноваторската сила на двете страни при употребата на дигитални технологии си осигуряват лесен достъп до цифрово учебно съдържание и комуникация на обмен на цифрова информация, без загуба на време и приходи. Така че, необходимостта от при-

емственост на технологиите е съществена полза във всеки момент от образователния процес във висшите учебни заведения. Чрез въведението на дигиталните технологии ще се промени образователната система в по-висока степен на интелектуално ниво за студентите. Въпросите, които се изправят пред нас са свързани с личностни, глобални, локални, политически и социални проблеми за разрешаване. Достоверно е твърдението, че присъствието на дигиталните технологии са бъдещето на съвременното общество, които постепенно ще привлекат и обединят всички личности и общности на човечеството.

Дигиталното съдържание да се използва предимно в образованието и да се осигури лесен достъп до различен вид електронни ресурси. Достъпът е различен – дигитални архиви, сайтове съдържащи мултимедия, научни и образователни институции, които могат да създадат образователен архив и библиотеки за бъдещото поколение. Възможността на достъп прави обучението освободено и използването на специални материали по избор, в подготовката на студентите и преподавателите.

Дидактическите форми предоставят една стратегия на педагогическа дейност, свързана със структуриране на учебните възможности с методическа ангажираност на информираност и практика в учебната програма на всеки курс. Съвременните условия зависят от ефективност в преподаването и високо качество. Мултимедийното съдържание предоставя възможността за дидактическа форма на обучение, свързана с аудиовизуалната комуникация на студентите и преподаватели в учебен курс. Особено внимание трябва да обърнем към учебната мотивация на студентите. Преподавателят според съвременните практики е конструктор на освободена учебна атмосфера в учебния процес, въвеждайки студентите в широкоаспектни ситуации и предавайки им широка информация от различни сфери на живота. Използването на мултимедия и различни методически подходи създава отношение и участие в учебния процес на студентите. Връзката с местоположението и разпределение на времето за работа с различни средства и методи е определяща за учебния процес. Организацията на етапите и съвместна работа, подготовка и провеждане на мултимедийна презентация е посредством компютър и допълнителните компоненти. В тази връзка е поставяне на учебни цели, анализ на учебно съдържание, средства и допълнителни материали. Студентите разполагат с освободеност в обучението си, имат възможност да определят модулите и методите на обучение, предоставя се достъп до архиви и различни ресурси – фотографии, видеофилми, видео клипове, видеопърформанси. Достъпни са интерактивни презентации с мултимедийен проектор за ориентация и навлизане в материята на предмета. Видеофилмът е удобен и лесен за пресъздаване на реалността в учебна среда, ако е невъзможно пряко наблюдение. Той предлага преглеждането на съдържания и предпоставката за беседа на определени проблеми в учебния процес. Методическите похвати помагат на преподавателя да предаде необходимата информация на студентите чрез видеодилфилми, като модулира индивидуалните интелектуални нива на всеки индивид от курса. Дидактическото структуриране определя спектри, подтикващи интереса на студентите към всеки курс и мотивира към участие в процеса на обучение. Мотивацията се ефектира най-силно в началото на всеки курс на обучение, чрез представяне на предмета и евентуални очаквания от студентите, запознаване с различни практики и нововъведения, очаквания за съвместна дейност от преподавателя. Дискусия по различни въпроси свързани с курса на преподаване и допълнителни визуални материали. Осведоменост за предстоящи събития, фестивали и евентуално участие на студентски проекти в различни изложби. Представяне методите на обучение за постигане на индивидуално обучение и компетентност в професионалната реализация на студентите. Допълнително от голямо значение е участието на студентите във виртуалното създаване на различни видео проекти. Участие в пърформанс и създаване на видеофилм за репрезентация като резултат. Заитригуването повдига мотивацията на студентите, които са въодушевени от постигането и представянето на техните творчески резултати и цели на проекта. Под формата на

развлечение се обсъждат основни проблеми по различни теми и пратически използват средствата на устройствата за създаване на аудиовизуални изображения. Фотографии и видео представяне на видеофилми от лаптоп, експеримент с всички видове фото и видео камери, разглеждане на етапи от показан видео проект, повдигат интереса и постигат висока педагогическа приложимост и ефективност. Паралелно студентите, разработвайки своите проекти се ориентират с останалите за едновременна дейност в усвояване и практика на всички учебни материали. Постоянната виртуална комуникация, чрез онлайн, обсъждане на задачи и споделяне на проблеми, доказва присъствието и интереса на студентите, тяхното активно участие. Така се скъсява дистанцията между преподавател и студент като достъпа е чрез електронна поща, видео, чат и онлайн групи. Затова социалната мрежа е от огромно значение при осъществяването на комуникацията преподавател – студент. Допълнително се създават групи и разпределяне на ролите между студентите, които индивидуално разработват видеопърформанс по самостоятелно определена тема. Чрез упражнения се проверява усвояването на знания и развиването на способности за реализация на проекта. Преподавателят и всички участници се подпомагат с материали или участие в съвместни пърформанси, видеа, видеозаснемане, фотоси, монтаж. Дейностите в група способстват за обогатяване на знания и умения и участието на всички студенти и преподавателя ясно представят разглежданите проблеми. След разработването на концепция и заснемане на видео студентите дискутират индивидуалните или групови проекти. Аудиовизуалните произведения и фотографии се запазват в архива за съхранение. Постигането на успешни резултати и документиране зависи от професионалните качества на преподавателя и интереса на студентите, които намират все по-голяма изява и актуалност в съвременните условия на обучение.

ЛИТЕРАТУРА

1. Иванов. Крум Иванов. От аналоговото към цифрово кино – автоматизираните взаимоотношения – човек – камера – реалност . Дигиталните изкуства между прецизирането и революцията. // Дигитална култура и общество. Благоевград, 2014.
2. Шопова 2001. Таня Шопова. Интернет. Нови медии и нови възможности за развитието на културата. Култура и комуникация. изд. Университетско издателство „Неофит Рилски“. Благоевград
3. Тодоров 2009. Юри Тодоров. Аудиовизуални и информационни технологии в обучението. изд. „ВЕДА СЛОВЕНА – ЖГ“. София

Ivo Dimitrov, PhD student

*Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Educational Studies and the Arts,
1574 Sofia, Shipchenski prohod 69A blvd.
Tel. +359988742203*

ВИЗУАЛИЗАЦИИ НА КОЛАЖ ПО ЛИТЕРАТУРЕН ТЕКСТ

Виолета Апостолова

Violeta Apostolova

Резюме: Статията се фокусира върху интерпретацията на текст в колажа, застъпен в обучението по изобразително изкуство. Накратко е пояснен процесът на работа по корелативната задача текст-образ. Предложените текстове са избрани с идеята за развиването творческото мислене и въображението (асоциативното мислене), като стимулират създаването на една по-богата обща култура у учениците. Обект на изследването са конкретните произведения и колажите - резултат на осмислянето им. Настоящата статия има за цел да представи и анализира резултатите от проведен педагогически експеримент, който изследва възможностите на колажа по литературен текст в обучението по изобразително изкуство.

Keywords: collage, education, creative thinking, interpretation of text, text and image

Чрез интерпретацията на текстове и литературни произведения се цели задълбочаването и разбирането на междупредметните връзки, например, литература - изобразително изкуство (текст и образ). Част от тези визуализации са представени в статията. Текстът разглежда и връзката на предмета „изобразително изкуство“ с други учебни дисциплини като педагогическата цел е изграждането на цялостна идея за света и разкриване на общи закономерности в историческото и съвременното му развитие. Във втората част на статията се анализира методическата последователност, свързана със задачите и мотивацията за избор на колажа, като изразно средство, резюмирани са и някои изводи, направени след конкретните визуализации на учениците.

Използвани и цитирани са няколко литературни източника, изследващи образа и знака в сферата на визуалните изкуства като се акцентира върху книгата на Ролан Барт „Въображението на знака“. Проучена и цитирана е и педагогическа литература в областта на обучението по изкуствата. Анализирани са ДОС, както и задълбочено са изследвани учебници за съответните класове, както и съпътстващите ги Книги за учителя.

Обучението по изобразително изкуство отправя различни предизвикателства към арт педагога на всички нива на обучение в средното училище. Проблематиката на текста основно се фокусира върху причините и взаимозависимостите „педагог-обучаем“ в гимназиален клас на училищата с профилирано обучение по изобразително изкуство в аспекта на развитието на творческото мислене. Тези причини, които могат да се синтезират във въпроса „от какво зависи художественото образование“, съдържат множество ракурси, спрямо които са дискутирани. Тук е уместно да бъде цитиран Артър Ефланд, един от водещите специалисти по история на художественото образование, който смята, че „художественото образование на всички времена, епохи и култури зависи от три фактора. Зависи от процесите в самото изкуство, от процесите в образованието като система и третият, много важен фактор, цензурата“. В повечето държави от ЕС политиката на образование е насочена към важната същност на *музейната педагогика*. Още от предучилищна възраст децата посещават организирано музеи и галерии, където започва тяхното общуване с изобразителното изкуството или иначе казано започва формирането на отношението към визуалните изкуства.

Междупредметните връзки се осъществяват с цел изграждане на цялостна идея за света и разкриването на общи закономерности в историческото и съвременното му развитие чрез литература, музика, математика, история, философия, информационни технологии и др. Важна част от развитието на творческо мислене на учениците, както и цялостното емоционално, личностно изграждане, е създаването на връзки между отделни художествени понятия, арт събития, изкуства, както и интерпретации на текст и образ.

Художественото образование е основна част от естетическото, културното и интелектуалното развитие на човек. Като под художествено визирам: изобразително изкуство, литература, естетика, философия, психология и др. Текстът като основен източник на информация дава знанието, но той също така е един изключително символен език, който помага да се изграждат образи и да се развива въображението и да се обогати възможността за изграждане на едно богато образно мислене, връзки и препратки. Обект на обучението по Изобразително изкуство са естетическите аспекти на явленията в природата и обществото, акцент в обучението е познаването на основните визуални знакови системи във всички области на живота. Текстът развива въображението, асоциативното мислене и дава една богата обща култура на учениците. Успявайки да интерпретират текстове и литературни произведения, учениците създават и по-устойчив и траен начин на учене, като работата в колаж или рисуването имат и терапевтичен характер.

В интерпретативен контекст на методическите постановки в преподаването на изобразително изкуство, свързани с междупредметните връзки, по-точно текст-образ, се наложи изборът за методически арт експеримент, свързан със създаването на колаж по текстове, които учениците изучават в часовете по литература. В съвременната образователна система все по-голямо значение се отдава на приложно-практическата подготовка чрез експеримент. Експериментът като метод има важно значение за постигането на богата изразност и за творческото прилагане в учебно-възпитателния процес по изобразително изкуство. Не трябва да се пренебрегва съществената особеност на творческия изобразителен процес – „постигането на уникална, неповторима изобразителна форма като за целта е избран колажа като форма на изразяване“ (Димчев 1993: стр. 76)(4).

За провеждането на експеримента избрах Професионална гимназия по облекло „Княгиня Мария Луиза“ в гр. София. Класовете, в които е проведен експериментът, са с разширено изучаване на изобразително изкуство, а контролните групи за провеждането на изследователската работа са в IX, X и XI клас в същото училище. Настоящият текст разглежда интерпретационните (експериментални) задачи, проведени в IX клас. Експериментът може да бъде отнесен към един от важните компоненти от Държавните образователни стандарти по изобразително изкуство за IX и X клас – учениците да създават реални и фантазни образи по текстове от литературата. Тази взаимовръзка *литературата - изобразително изкуство* създава един широк поглед на подрастващите върху националното и световното културното наследство. Съвременните педагогически изследвания се характеризират с това, че в тях се прилагат различни методи както от близки науки и предмети, така и далечни. Моята конкретна работа бе съсредоточена върху темата „Интерпретация на текста в колаж“ с акцент върху ролята на междупредметните връзки в обучението по Изобразително изкуство в IX клас – превръщане на словото в колаж. Конструкция на визуалните задачи :

- Избиране на текст - абзац, цитат, думи от текст от произведението „Декамерон“ Бокачо, „Хамлет“ Шекспир;
- Композиция – видове;
- Подбор на материали за работа;
- Разрешаване на конкретен художествен проблем (ритъм , символика, текст и образ, баланс на композицията);
- Семиотичен анализ на колаж.

Учениците направиха колажи по текстовете „Декамерон“ (фиг.1 и 2) от Джовани Бокачо и „Хамлет“ от Уилям Шекспир (фиг.3 и 4). Всеки ученик трябваше да избере откъс от текста, който да използва като изходна точка от работата си и като вдъхновение за създаване на колаж. Текстът може да бъде използван като фон, като текстура, като конкретно внушение чрез дума или цитат, което да подсили значението на изображението. Материалите за работа бяха избрани заедно с работната група, решено бе да се

работи в монохромна гама с туш, като имаме акцент с един или два цвята. Тук бе засегнат и проблемът на въздействие на цветовете в изобразителното изкуство и влиянието на акцента. Текстовете бяха използвани както като акцент под формата на цитат, така и като фон или като отделна форма, съставена от шрифтови елементи. На места текстът беше написан на ръка, значима част в композиционното решение на творбата и подсилващ нейното значение.

Една от основните цели на образователната система е свързването на явленията и понятията и създаването на връзки помежду им. Това се осъществява посредством разглеждането им в различните учени дисциплини. Системата е насочена към разбиране същността и структурата на действителността като едно цяло. Т. нар. *комплексно-интеграционен* подход на работа се прилага във всички раздели на образователния процес. С помощта на работа по текст и образ значително се разширяват и обогатяват образните представи - словесни и изобразителни, взаимно се обогатяват изразните възможности, изгражда се представа за оформяне на книга и илюстрация, а също така се задава основата за семиотичното значение на образа и текста.



Фиг. 1



Фиг. 2

Работата бе съобразена с ДОС, поставени от МОН, съгласно които в IX клас се разглеждат в обобщен вид основни проблеми на теорията и историята на изкуството. На по-високо образователно равнище се проследяват стиловете и се разграничават някои творчески подходи и принципи като вариативност, експресивност, ритъм, композиция, символичност и др. в условията на исторически определена културна среда. Поставят се актуални проблеми на масовата куртура и влиянието и върху развитието на изобразителното изкуство. Художествената практика на учениците проследява особеностите на различните жанрове като натюрморт, интериор, портрет и др.

Избрах като средство колажа, защото той има интердисциплинарен характер. Колажът се създава чрез наслагването на елементи, което е начин на създаване на музика, видео, фотография, реклама и съвременна визуална култура, което от своя страна е изключително актуално и познато на учениците. Често колажът се смесва с различни живописни техники. Изготвянето на колажи се приема от учениците винаги с удоволствие. Умението за дешифриране на образи и визуални или виртуални, обогатяването на картинното пространство с индивидуална чувствителност, организирана чрез личната естетическа позиция, е един от начините за постигане на педагогическата цел на художественото образование – формиране на учениците като творчески индивидуалности. Друга възможност би била в хода на разглеждането на текста да се скицират особеностите на обстановката, на мястото на развитие на действието като оставим свободно пространство за фантазията на учениците и ако те работят в отделни групи, ще установим, че резултатите са относително различни. Така става ясно, че въпреки еднаквите данни в текста, са възможни различни интерпретации. Работата по проекта ми - интерпретация на текст чрез колаж - е свързан с идеята за един приятен начин на създаването за логични връзки и посредством този принцип на работа учениците да могат да запомнят посланията и препратките в текстовете по литература.



Фиг. 3

Колажът дава свобода за интерпретации, осъществява връзки. Фактът, че те не трябва да рисуват на всяка цена обект, образ или екстериор помага да направят една бърза и смела интерпретация на съответен текст или литературно произведение. Колажът се появява в изкуството като естествено следствие на различните визуално-пластични промени и е резултат от новите търсения на художниците. Той преминава през дълъг и сложен път, като успява да заеме своето място в историята на изкуството. Колажът дава възможност да се разчупи рамката и да събере в едно изобразителното изкуство, литература, музика, философия, психология и др. Изграждането на единен, цялостен образ на света чрез учебно-творческата работа по изобразително изкуство съдейства за интензивното участие на психичните мисловни процеси, които от своя страна допринасят за развитието на оригиналността на мисленето, емоционалната отзивчивост и креативност на учениците. Колажът, като отделен жанр в изкуството, дава възможността да бъдат използвани парчета от различен произход и време в една нова двуизмерна реалност.



Фиг. 4

Моята конкретна цел бе в рамките на часовете по изобразително изкуство учениците да открият нещо ново, непознато, което предполага включването на извънучилищната реалност в часовете по изобразително изкуство. Най-важното в обучението по изобразително изкуство е нуждата от активно, самостоятелно, насочено към натрупване на опит учене, което доставя на учениците удоволствие и води до изживяване на успех - проектно учене, практическа работа, учебни игри и т.н. Трябва да се даде възможност за ангажирано действие, мотивирано учене и приближаване до житейската действителност. От изключително значение е учителите да насърчават четенето и удоволствието от текста. Търсенето на интересни интерпретации и резултатите от работата събуждат любопитството на мисълта, необходимо за съвременното образование. При това голямо значение придобива партньорството между учители и ученици, защото социалното учене може да бъде усвоено, когато учителят целенасочено го поощрява и прави съответните предложения. Той трябва да помага на учениците да формират интересите си, потребностите и желанията си. Друг мотивиращ фактор за експеримента ми бе да покаже колко интересни, нестандартни асоциации биха могли да направят учениците във връзка с дадено произведение или текст. Интерпретативните задачи дават възможност за свобода и развитие в творческа посока. Необходимостта от разглеждането на текста като образ е акт на взаимственост между възприятия, представи, емоции, фантазия, интелект и е от голямо значение за по-нататъшното развитие на творческото мислене у учениците. Възприятието е една от най-важните форми на сетивно познание: анализ, сравнение и синтез. По този начин, работейки по литературни произведения, ще остане в тях устойчив споменът за посланието на произведението, а това ще изгради една висока критичност и информираност за знаковост и послание. Примерни конкретни задачи:

- Борбата на Хамлет с „разглобеното време“;
- Колажът по новела от „Декамерон“, който да изработи един от екипите. Върху подбрани свои снимки художник от групата да дорисува прически, шалове и шапки, бради и наметала така, че да напомнят италиански герои от XIV век. Тъй като ПГО „Княгиня Мария Луиза“ подготвя учениците в специалности Моден дизайн и Конструирание;
- Цветна задача - абстрактна интерпретация с текст, който да бъде използван само като графично въздействие;
- Създаване на ритъм в композиция;
- Огледална композиция.

Заклучението ми от проведения експеримент в IX клас на ПГО „Княгиня Мария Луиза“ е, че важна част от творческото мислене и стимулирането на такова е търсенето на нови начини за поднасяне на информацията на учениците. Интерпретацията на текст в колаж създава предпоставки за развитие на тяхното абстрактно, асоциативно и творческо мислене, което да помогне за бъдещото им творческо търсене. Дефинирането на съвременните художествени явления и процеси засяга преди всичко възможността за комбиниране, взаимовръзки и послания. Колажът дава възможност за едно свободно интерпретиране на литературни текстове, а по този начин отвежда до трайно и задълбочено разбиране на художествения смисъл, както на текста, така и на колажа. В творческия процес има моменти, които е невъзможно да бъдат приведени в логическа последователност, а работата с колаж дава свобода на въображението, както и стимулира творческото мислене на учениците. Методическата организация на художественото образование и възпитание изисква да се разкрият и изяснят различията между *образно* и *метафорично*. И в този смисъл задачата, свързана с текст и образ, задава разрешаване на проблеми в творческата област.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ангелова, Ангелов Основи на педагогическата компетентност. Св. Климент Охридски, София (2006)
2. Барт Р., „Въображение на знака“ , Надодна култура, София (1991)
3. Божиков Г., Краевски В. „Основи на Педагогиката“ УИ „Св. Климент Охридски“, София (2005)
4. Димчев В., „Изобразително Изкуство - Методика“ - Просвета, София .(1993)
5. Генчева А. Дамянов Б., Книга за учителя по изобразително изкуство 9 клас, Анубис , София (2018)
6. Цанев П., Сборник Култура „Обучението по изобразително изкуство – култура или само рисуване“ (2015)

Violeta Apostolova, PhD student

*Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Educational Studies and the Arts,
1574 Sofia, Shipchenski prohod 69A blvd.*

ВЪЗМОЖНИ РЕШЕНИЯ НА ПРОБЛЕМИТЕ В УПРАВЛЕНИЕТО НА БИТОВИ ОТПАДЪЦИ В ОБЩИНА РУСЕ

Десислава Благоева КОЧЕВА

SOLUTIONS OF THE PROBLEMS IN SOLID WASTE MANAGEMENT IN ROUSSE MUNICIPALITY

Dessislava Blagoeva KOTCHEVA

Резюме: Изследването е насочено към проблемите пред местните власти в България при постигането на целите за предотвратяване, преработване и оползотворяване на отпадъците от домакинствата. С цел идентифициране на конкретни проблеми, които населението среща и извеждане на предложения за разрешаването им е проведено представително проучване на мнението на жителите на общината. Резултатите сочат, че населението е почти напълно удовлетворено от системата за събиране на смесените битови отпадъци, докато не може да се твърди същото за системата за разделно събиране. В тази връзка и въз основа на препоръките на интервюираните са изведени конкретни мерки, които общината може да предприеме.

Ключови думи: управление на отпадъците, местно управление.

Summary: The study is focusing the problems of local authorities in Bulgaria in achieving the goals of prevention, recycling, and reuse of household waste. A representative study of the municipality citizens' opinion is performed. The aim of the study is to identify certain problems of the population and recommendations for their solution to be derived. The results show that the citizens are almost fully satisfied with the solid waste collection system, whereas that is not the case with the separate collection system. Based on these and the recommendations of the interviewed participants, a conclusion for certain measures which the municipality could take has been made.

Keywords: waste management, local government

Политиката по управление на отпадъците е формулирана по начин, който гарантира йерархична зависимост на националните цели с тези, на европейско ниво. Националният план за управление на отпадъците (НПУО) е стратегическия документ, който задава целите за постигане^[1]. Основна част от предвидените мерки в него следва да се изпълнят на ниво местни власти. Общините са изправени пред избора дали и какви допълнителни действия да предприемат за постигането на целите за предотвратяване, третиране и оползотворяване на отпадъците от домакинствата. С цел анализ на конкретните проблеми, които общините срещат пред постигане на стратегическите цели, настоящото изследване се ограничава до анализ на проблемите на конкретна община в България. Изборът на конкретна община е предпоставен от няколко фактора, в това число демографски характеристики, историческа обусловеност за екологични проблеми, статистически данни за натрупване на битови отпадъци и възможности за финансиране от външни източници.

Съгласно данни на НСИ относно събраните битови отпадъци на човек от населението за 2014 г., Русе е регионът с най-високи количества по този компонент - 637 кг/човек/ година^[2]. В допълнение депонираните отпадъци представляват 69% от общото количество образувани отпадъци, предадените за рециклиране 25% и предадените за предварително третиране 5%. По този показател (депонирани отпадъци) общината се нарежда сред регионите с най-високи стойности. Регион Русе е с население 225 674 жители към края на 2015 г., което е близо до средното население от 255 492 жители на регион

1 Ministry of Environment and Water of Bulgaria. (2014). National Plan for Waste Management 2014-2020.

2 NSI. (2016). Municipal and construction waste by statistical region and district.

за страната^[3]. Едновременно с това Русе е една от деветте общини с население над 100 000 жители^[4].

За постигане на ефективно третиране и обезвреждане на отпадъците Законът за управление на отпадъците регламентира създаването на регионални системи за управление на отпадъците (РСУО). Членове на Регионално сдружение за управление на отпадъците Русе (РСУО) са общините Русе, Ветово, Иваново, Сливо поле от област Русе и Община Тутракан от област Силистра. Съгласно законодателството, целите се изпълняват съвместно от всички общини в региона. Основни функции на сдружението са: *вземане на решения за изграждане на съоръжения за третиране на отпадъци; приемане на инвестиционна програма за развитие на РСУО; разпределение на задълженията между отделните общини за изпълнение на целите по рециклиране и приемане на единна цена на третиране на тон отпадък в регионалната система.*

Община Русе се намира в Североизточна България и граничи с общините Сливо Поле, Ветово, Иваново и Кубрат. Общината има подготвена и приета Програма за управление на отпадъците за периода 2016 – 2020 г. (ОПУО)^[5]. В програмата е направен анализ на регионалните цели, които трябва да бъдат постигнати. На база на реалните количества отпадъци е изготвена прогноза за натрупването им по фракции за периода до 2020 г. Постигайки целите си за рециклиране на битовите отпадъци от хартия, метали, пластмаса и стъкло, целите за ограничаване на количеството депонирани биоразградими битови отпадъци, целите за оползотворяване на битовите биоотпадъци, общината ще допринесе за изпълнение на по-голяма част от целите на региона. Необходими са допълнителни инвестиции в инфраструктура за осигуряване на изпълнението на останалата част от целите на регионално ниво. Във връзка с предвижданията на НПУО и анализи на ОП „Околна среда 2014-2020г.“, регионът е определен за конкретен бенефициент по мярката за изграждане на анаеробни инсталации за третиране на биоразградими отпадъци. Въпреки осигуреното финансиране за обработването на биоразградими отпадъци, разполагаемият бюджет за инвестиции в инфраструктура за други видове рециклируеми отпадъци е ограничен до размера на такса битови отпадъци (ТБО) и натрупаните отчисления, внесени от общината по сметките на Регионалната инспекция по околна среда и води (РИОСВ).

Данните, анализирани в ОПУО сочат, че генерираните отпадъци в община Русе са с около 8% по-високи от нормите, определени като типични за населените места. Факторите, определящи по-високата норма на натрупване, са по-високите доходи на населението от средните за страната и по-ниската безработица. Според данни от ОПУО, количествата оползотворени отпадъци от „Екопак“ България АД^[6] възлизат на едва 7% от образуваните опаковки, въпреки наличието на достатъчен брой контейнери за разделно събиране на отпадъци от опаковки. Предвид това, че 66% от общия състав на отпадъците са рециклируеми, не се очаква да бъдат постигнати нарастващите цели за рециклиране на битовите отпадъци от хартия, метали, пластмаса и стъкло за периода 2015-2020 г. само чрез договора с „Екопак“ България АД. Предполага се, че част от рециклируемите отпадъци се оползотворяват от 27-те фирми, които приемат отпадъци от пластмаса и стъкло, картон и хартия на територията на общината. В тази връзка в Плана за действие към ОПУО са предвидени мерки за разширяване на обхвата на системата за разделното събиране на отпадъци от хартия, пластмаса, стъкло и метал от домакинствата.

От примера на община Русе е видно, че се наблюдават проблеми при постигането на целите за разделно събиране на отпадъците. Независимо че е въведена система за разделно събиране на отпадъците от опаковки, смесените битови отпадъци съдържат

3 NSI. (2016). Population by districts, municipalities, place of residence and sex. [On line]. Available on: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/timeseries/Pop_6.1.1_Pop_DR.xls. [Visited on 08.11.2016].

4 NSI. (2016). Naselenie i demografski procesi prez 2015 godina. NSI. Sofia.

5 Ruse Municipality. (2016). Programa za upravljenie na otpadacite 2016 - 2020 godina.

6 Общината има сключен договор от средата на 2009 г. с организацията за оползотворяване „Екопак България“ АД за събиране и последващо оползотворяване на отпадъците от опаковки.

голяма част рециклируеми отпадъци. В Програмата за управление на отпадъците е предположено, че не броят на контейнерите е проблемът за ефективното разделяне на отпадъците. Направено е предложение за изграждане на мобилни центрове за предаване на рециклируеми материали. Освен това общината планира да изгради компостираща инсталация за зелени отпадъци, както и анаеробна инсталация за биоразградими отпадъци със средства от ОП „Околна среда 2014-2020 г.“. Средствата по програмата покриват само инвестиционните разходи, докато експлоатационните следва да бъдат включени в размера на ТБО в бъдеще. Размерът на таксата към момента покрива разходите на общината по управление на отпадъците и не може да бъде повишаван над прага на социална поносимост от 1% от средния доход на населението. В допълнение към приходите от ТБО, за целите на управлението на отпадъците, общината може да използва отчисленията по ЗУО⁷. В тази връзка преди да пристъпи към финансирането на нови мерки за подобряване на разделното събиране и постигане на целите си, за общината е важно да отчете и да анализира мнението на потребителите на услугата по управление на отпадъците. С цел идентифициране на проблемите за изпълнение на стратегическите цели на основната заинтересована страна, обект на настоящото изследване е населението на общината. Предмет на изследването е начинът, по който пълнолетните жители на община Русе оценяват актуалното състояние на управлението на отпадъците в общината, пречките пред разделното събиране и препоръките им за разрешаване на проблемите.

Целите на изследването са да събере и да анализира представителна информация относно оценката на жителите за управлението на отпадъците в общината, за трудностите и пречките при събирането на битовите отпадъци и по-специално при разделното събиране.

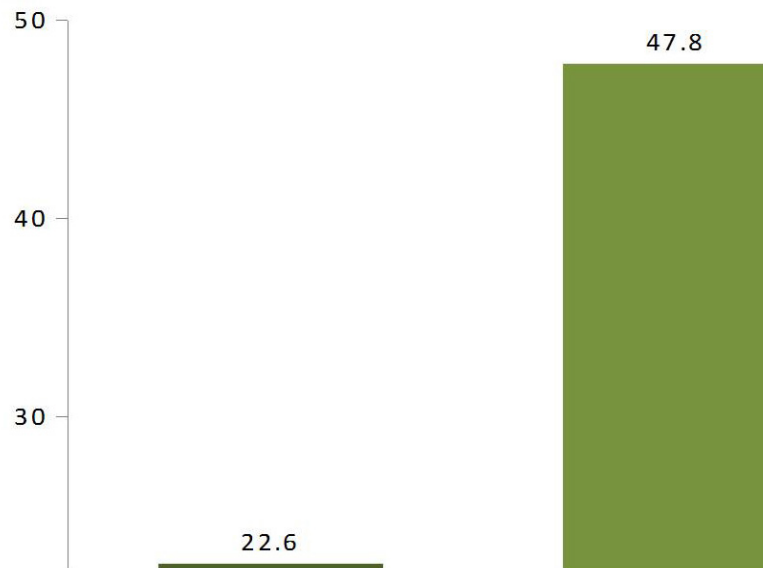
За постигане на целта на изследването са поставени следните задачи:

1. Да се събере и анализира информация за оценката на жителите за актуалното състояние на управлението на отпадъците в общината.
2. Да се събере и анализира информация за пречките пред разделното събиране и предложенията на жителите по отношение на управлението на отпадъците в общината.

Използваният метод на регистрация на данните е пряко стандартизирано интервю. Извадката е формирана на база на случаен подбор сред пълнолетните лица на общината. Планиран обем на изследваната съвкупност е 700 лица. Изпълнен е пълния обем на изследването. В обхвата на изследването са включени жителите на гр. Русе и гр. Мартен, както и на селата Басарбово, Бъзън, Николово, Сандрово, Семерджијево, Червена вода. Проучването е проведено през м. юли 2016 г.

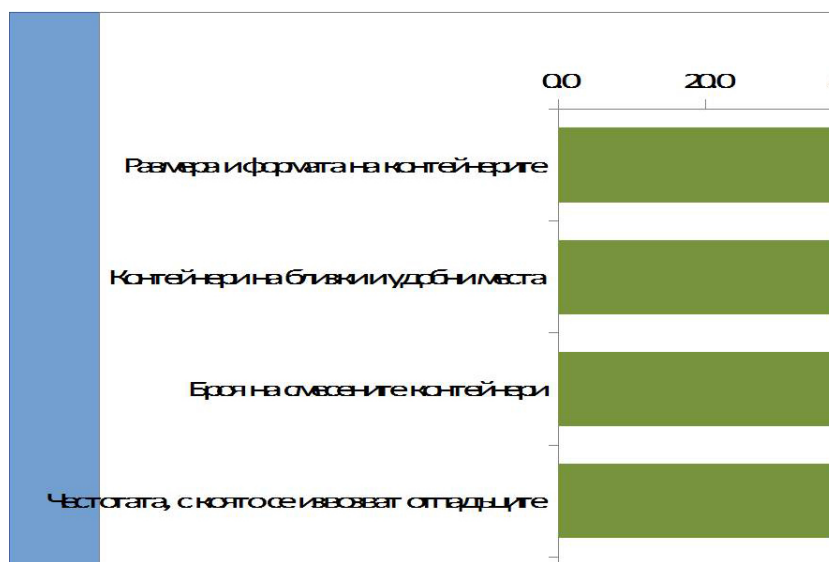
Според близо 23% от населението (Фиг. 1) събирането на отпадъците не е проблем в общината, докато близо половината от интервюираните считат, че има проблем в някаква степен. Само 11% оценяват събирането на отпадъци като голям проблем, а останалите не знаят дали има проблем с това.

7 Darjaven vestnic. (2012). Zakon za upravlenie na otpadacite. DV, № 53, 13.07.2012.



Фиг. 1. Доколко събирането на отпадъци е проблем за общината (% отговорили)

Като цяло жителите на общината са удовлетворени от системата за събиране на смесените битови отпадъци (Фиг. 2), като най-недоволни са от бързината, с която повредените контейнери се подменят, както и от това, че липсват обозначения върху контейнерите за смесени битови отпадъци, следвани от здравината на контейнерите и честотата на извозването им, броя и местоположението им. Най-голям брой жителите са доволни от размера и формата на контейнерите – над 90%.



Фиг. 2. Удовлетвореност от системата за управление на смесените отпадъци (% отговорили)

Препоръките за подобряване на събирането на смесените отпадъци са много на брой, но най-голям процент (близо 20%) от населението идентифицира необходимостта от повече и по-лесни за ползване контейнери за смесени отпадъци и от по-честото им извозване (Фиг. 3). Тези данни съответстват частично на елементите, от които гражданите не са удовлетворени (Фиг. 2).



Фиг. 3. Препоръки за подобряване на събирането на смесените отпадъци (% отговорили)

За разлика от удовлетвореността от системата за смесени отпадъци, тази при разделните (Фиг. 4) извежда на първо място по недоволство наличието на контейнери на близки и удобни места, следван от броя на контейнерите в района, размера и формата на контейнерите и т.н. Най-голям брой хора са доволни от начина, по който са обозначени контейнерите и честотата на извозването им. Следва да се отбележи, че процентът на доволните от системата за управление на смесените отпадъци е значително по-висок от този на доволните от системата за разделно събиране. В същото време процентът на недоволните не се различава много между двете системи. Разликата идва от процента хора, които нямат мнение, поради липса на контейнери или липса на наблюдения.



Фиг. 4. Удовлетвореност от системата за управление на разделно събрани отпадъци (% отговорили)

Повече от две трети от гражданите срещат трудности при разделното събиране на отпадъци. Около 32% се затрудняват, поради липсата на специални контейнери пред дома им, а за 23% основен проблем е липсата на място за разделяне на отпадъците в дома им. Около 10 % виждат пречка в отдалеченото разстояние на контейнерите за разделно събиране от дома или от контейнерите за смесените отпадъци. Само 30% от интервюираните твърдят, че не срещат пречки при разделянето на отпадъците (Фиг. 5).



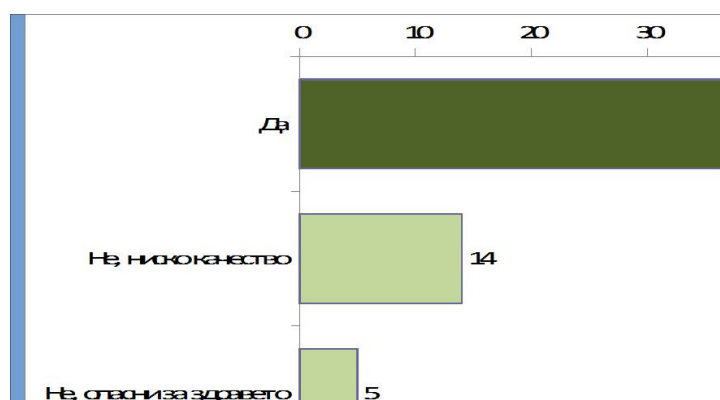
Фиг. 5. Пречки пред домакинствата за разделно събиране и изхвърляне на отпадъци (% отговорили)

Основните препоръки за подобряване на разделното събиране (Фиг. 6) включват повече контейнери с по-големи отвори в близост до домовете на хората, което съответства на големия брой недоволни от същите (Фиг. 4), както и осигуряване на информация за ползите от разделното събиране на отпадъците.



Фиг. 6. Препоръки за подобряване на разделното събиране (% отговорили)

Гражданите декларират висок интерес към предаването на стари и ненужни вещи в центрове за повторна употреба. Около 90% от участниците в проучването изявяват желание да извършват такава дейност. Процентът на участниците, които са склонни да купуват вещи от такива центрове, също е висок – 70,5% (Фиг. 7). В същото време прави впечатление, че почти 20% не биха правили това от съображения за лошо качество, за здравето или други предубеждения.



Фиг. 7. Нагласа за купуване на дрехи, електроуреди, мебели и др. от центрове за повторна употреба

В обобщение данните от направеното проучване сочат, че населението на общината като цяло е удовлетворено от системата за събиране на смесените битови отпадъци, като гражданите най-вече обръщат внимание на бързината, с която общината подменя повредените контейнери. От друга страна, колкото и малък да е процентът на недоволните, общината би могла да отчете препоръките им за подобряване на системата. С цел избягване на допълнителни разходи, свързани със смесените битови отпадъци, които не биха допринесли за постигането на целите за предотвратяване, третиране и оползотворяване, община Русе може да разреши проблемите с честотата на извозване на контейнерите със смесени отпадъци, чрез отклоняване на потока към тях. Подобряването на разделното събиране на отпадъци от домакинствата с подкрепата на общината би допринесло за постигането на тази цел. Видно от идентифицираните от гражданите пречки, най-съществени са липсата на контейнери за разделно събиране в близост и липсата на място за разделното им съхранение в домовете им. В тази връзка мобилните станции, предвидени в ОПУО, биха могли да улеснят гражданите и да премахнат неудобството от липсата на контейнери близо до домовете им. От друга страна, това не би разрешило проблема с липсата на пространство в домовете на хората, поради това, че мобилните станции ще минават в определено време и няма да бъдат на разположение непрекъснато. Предвид това общината следва да анализира възможностите за намаляване на броя на контейнерите за смесени отпадъци за сметка на добавянето на такива, за разделно събрани рециклируеми отпадъци (от метал, пластмаса, хартия и гума), различни от опаковки, тъй като те са отговорност на организациите по оползотворяване. Друг възможен изход е разкриването на центрове за повторна употреба, в които гражданите да могат да предават старите си вещи, които иначе биха изхвърлили в контейнерите за смесени битови отпадъци. Високият процент на хора, които са склонни да предават ненужните си вещи в такъв тип центрове, потвърждава очаквания положителен ефект от такава мярка.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ministry of Environment and Water of Bulgaria. (2014). National Plan for Waste Management 2014-2020.
2. NSI. (2016). Municipal and construction waste by statistical region and district.
3. NSI. (2016). Population by districts, municipalities, place of residence and sex. [On line]. Available on: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/timeseries/Pop_6.1.1_Pop_DR.xls. [Visited on 08.11.2016].
4. NSI. (2016). Naselenie i demografski procesi prez 2015 godina. NSI. Sofia.
5. Ruse Municipality. (2016). Programa za upravljenie na otpadacite 2016 - 2020 godina.
6. Darjaven vestnic. (2012). Zakon za upravljenie na otpadacite. DV, № 53, 13.07.2012.

Dessislava Blagoeva KOTCHEVA, Ph.D. Student
University of National and World Economy (UNWE)
dkotcheva@gmail.com

КАТЕГОРИЗИРАНЕ НА ТВОРЧЕСТВОТО НА БЕЛИН МАРТИНОВ КАТО НЕОЕКСПРЕСИОНИЗЪМ ЧРЕЗ АНАЛИЗ НА ДВЕ НЕГОВИ РИСУНКИ

Милен Алагенски

CATEGORIZATION OF BELIN MARTINOV'S CREATIVITY AS NEO-EXPRESSIONISM BY ANALYSIS OF TWO OF HIS DRAWINGS

Milen Alagenski

Резюме: Задачата на настоящия научен доклад е да изследва творчеството на художника Белин Мартинов в контекста на течението неоекспресионизъм. За целта са направени анализи върху външните и вътрешните белези на две избрани негови емблематични за творчеството му произведения. Научният принос на този доклад ще бъде доказването, че творчеството на Белин Мартинов е част от течението неоекспресионизъм.

Ключови думи: управление на отпадъците, местно управление.

Summary: The task of this scientific report is to examine the work of the artist Belin Martinov in the context of the neo-expressionism movement. For this purpose, an analysis of the external and internal features of two chosen emblematic works for his works was made. The scientific contribution of this report will be to prove that Belin Martinov's work is part of the neo-expressionism movement.

Keywords: Belin Martinov, neo-expressionism, composition, drawing

Белин Мартинов е роден през 1945 в гр. Стара Загора. Завършва Софийската художествена гимназия, после продължава обучението си в Художествената Академия, специалност „Илюстрация и оформление на книгата“. Преподаватели са му проф. Евтим Томов и Петър Чуклев. Животът му преминава през Самоков и София, а последният период от живота му протича и завършва през 2001г. в Стара Загора (Добрев,2007). За Белин Мартинов не е писано много, единствено изкуствоведът проф. Марин Добрев е проучвал творчеството му. А то е подчертано експресивно с афинитет към рисунката. Задачата на този доклад е чрез анализ на две рисунки на Белин от 90те години на ХХ век, да се определи принадлежността му към течението неоекспресионизъм.

От книгата на проф. Марин Добрев „Художниците на Стара Загора“ разбираме за рисуваелните умения на Белин, още като студент: „Дарованието му на рисуваел-смайва всички-студенти и преподаватели“ (Добрев 2007). През най-активния си период 80те години на ХХ век, Белин „Рисува много, забравяйки кога нощта се сменя от деня, а често и това, че тялото има нужда от храна. Няма материал, оставящ някаква видима следа, който да не може да използва за рисуване. Моливът, химикалката, въгленът, пастелът, температа, тушът, изрезките – това са неговите посредници между въображението и белия лист“ (Добрев 2007). Пролчвава си дълбоката необходимост за себеизразяване и за експериментиране. Смесването на всякакви материали се е превърнало в белег на неговото изкуство. Рисуването, за Белин е много интимен момент, на който той отдава цялото си внимание. В едно интервю от 1994г. с Ботьо Буков, Белин отговаря: „Рисуването е повече едно мое занимание, което много рядко – на 4, 5 години търси връзка с хората“ (Мартинов 2015). Прави впечатление експресивния му начин на работа: „Това, което показвам, е графична живопис. Маслото предполага много повече етапи, продължителна работа, докато рисунката ти позволява за 4-6 часа да сториш това... обичам бързия и рационален начин на живопис“ (Мартинов 2015). Третият извор от който може да почерпим информация за художника е един кратък текст на Пиер Еглофф, поместен

в стихосбирката на Белин „Колоратурна Симфония“. В този текст Пиер Еглофф прави връзка между творчеството на Белин Мартинов и Франсис Бейкън, представител на неоекспресионизма: „И докато картините на Йеронимус Бош все пак представят един ад извън човешкия живот, за Ван Гог, Бейкън, Белин адът го съпътства“ (Мартинов 2015). От проучената литература става ясно, че Белин Мартинов е имал силен афинитет към рисунката. Както той сам казва е обичал да я работи бързо, което ще рече експресивно. Темите които са го вълнували – „некрасивото у хората“ (Мартинов 2015), изолиран от „хорската суетня, еснафщина, ограниченост, арогантност, абсурден идеализъм, псевдокултура и снобство“ (Добрев 2007) изобщо социалната сензитивност е тема върху която са разсъждавали и неоекспресионистите. Сам търси изолираност и усамотение, посвещеност на проблемите на рисунката и устременост в намирането на решенията им. Белин Мартинов оставя след себе си много богато творчество съставено от живопис, графика и рисунки, в широк диапазон от техники, много от които иновативни. Двете рисунки, които са разгледани тук са емблематичен пример за неговото творчество, изпълнени в сложна рисунъчна техника в цвят. Определението което сам дава „ графична живопис“ (Мартинов 2015) отговаря най-точно на тях.



Фиг. 1



Фиг. 2

Форматите и на двете творби са 70/50 см, изпълнени върху фазер. Материалите са разредени маслени бои с които е получена велатура и е излята върху фазера на слоеве. Не са озаглавени. Първата е датирана от 1993г. предполага се че и втората е от този период, съдейки по спомените на неговата сестра. Другата причина поради която се смята че са от един и същ отрязък от време е самата техника, която е разработвал в този период. Картините които са анализирани тук, технологично са сложни за класифициране, тъй като са рисунки, изпълнени в цвят и щрихи с остър предмет, в духа на стенописната техника сграфито.

Първата рисунка представлява фигурална композиция на четири фигури (фиг.1). При нея са нанесени на различни места синя и лилава велатура, която е обработвана на няколко етапа. Първият е още докато е била мокра, за основния рисунък на фигурите и елементите в картинното поле. При този първи етап няма следи от нараняване на фазера и след като е отнемана от велатурата отдолу се подава белия цвят на грунда. Тук няма нужда от сила тъй като боята не е изсъхнала и линията е лека и игрива. Този тип работа напомня на линогравюрата, тъй като при нея се рисува със светлината. През втория етап с остър предмет са издраскани нови щрихи, с които се изгражда светлосянката, при тях е наранена велатурата до белия грунд. Тук вече е необходима сила за да се изстърже велатурата, и за да се покаже грунда. По този начин линията става много агресивна и груба, а щриха яростен и мощен. В съчетание с линиите от неизсъхналата велатура, двата щриха дават лек синкав полутон. При втория етап на издраскване има места

на които фазерът е наранен силно, грунда е премахнат и се показва топлият тютюнев цвят на фазера. Има и места които са коригирани и дообработвани с бяла велатура/грунд и четка за повече мека светлина, това са лицата на фигурите и ръката на преден план. Всички тези „операции“ нямат точен ред или схематичен график, който да следват, те са повтаряни и коригирани, докато художника не постигне точния резултат. Композиционната схема е триъгълна, съставена от три фигури на преден план и една тъмна фигура на заден план. В близост до задната фигура се чете надпис на руски, който гласи „о ръце, о облаци“, а в близост до него няколко къщи. Какви са социалните функции на тези фигури, дали са работници или войници, не става ясно. В разговор със сестрата на художника тя наемква: „Белин обичаше да рисува работници, но не щастливи както сме свикнали да ги виждаме, а тъжни, уморени. По онова време имаше култ към работника, представяха го като щастлив и весел човек, и ние много се чудихме защо Белин ги рисуваше тъжни“ (Иванова 2018). Не се знае какви професии имат фигурите, но определено са тъжни и обезверени, с много голяма болка и тъга, подчертана в погледите им. Благодарение на грубите щрихи, силата необходима за издраскването им въплъщава в рисунката огромен заряд енергия, драматизъм и отчаяние.

Втората творба е изпълнена в същата специфична техника. При тази рисунка обаче пластове са три, първият е синьо-лилав, вторият е бял а третия е оранжев. Първият пласт велатура е разлят в син и лилав цвят, които се преливат на места, а на места са категорично разделени. С помощта на третия пласт - оранжевия, Белин създава топли акценти и успява да открие нещата на преден план. Забелязва се същия сложен похват на изработка, като за третия пласт е необходима още повече сила и по този начин е предадена по-силна енергия и драматизъм на линията. Композиционно разделя картината на три плана – преден, среден и заден. На преден план има маса с купи. В левия ъгъл на масата има протегнати детски ръце, а в десния край хляб със свещ. На втори план е жена със скръстени ръце за молитва, леко приведена напред. Масата и женската фигура образуват триъгълна композиция, която е насочена към лицето на жената. На заден план остава глава на ядосан мъж, който гледа към жената. Женската фигура натежава надясно, но в неин контрапункт е поставена мъжката глава и други съдове. Женската фигура показва смирение чрез акта на молитвата пред хляба и свещта.

След анализа на двете творби е видно че начина на работа, енергията, грубата сила, мощните щрихи и всички външни белези са идентични с неоекспресионизма. Установена е максималната тактиленост и фактура, възможна за плоската повърхност. Външните белези са идентични с тези на неоекспресионизма. Също както неоекспресионизма преоткрива и доразвива идеите на ранния немски експресионизъм през призмата на своето време, така и творчеството на Белин Мартинов може да бъде приобщено към българския неоекспресионизъм, защото пречупва темите на ранния немски експресионизъм през призмата на своето време в България.

ЛИТЕРАТУРА

1. Добрев, М. (2007). Художниците на Стара Загора. Изд. „Дъга +“ 152-155;
2. Мартинов, Б. (2015). Колоратурна симфония. Стихотворения. Изд. „Народно читалище Даскал Петър Иванов“ 86-88;
3. Мартинов, Б. (2015). Колоратурна симфония. Стихотворения. Изд. „Народно читалище Даскал Петър Иванов“ 88;
4. Лично интервю с Веселина Иванова, сестра на Белин Мартинов.

Milen Alagenski, Ph.D. Student

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, Faculty of Fine Arts

milen.alagenski@abv.bg

Tel. +359883352464

СЪВРЕМЕННИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В ДИГИТАЛНО ОБЩЕСТВО

Николинка Топенчарова

CONTEMPORARY TRENDS OF LEARNING IN DIGITAL SOCIETY

Nikolinka Topencharova

Резюме: Настоящата работа има за цел да анализира и дискутира някои съвременни образователни тенденции в дигитално общество. Разширеният поглед на науката разкрива нови подходи към образованието. Това се допълва от задълбочен преглед на литературата за компетенциите на учителите по отношение на задачите и насоките, които те предоставят в обучението.

Summary: The present work aims to analyze and discuss some contemporary trends of learning in digital society. Learning science's expanded viewpoint is uncovering new approaches to education. This has been accomplished by an in-depth review of the literature on teachers' situated competencies with regard to the tasks and guidance they provide in learning.

Keywords: digital education, digital society, learning, e-learning, teacher

В последните години все по-голяма популярност придобива идеята за съществените предимства на съвременните информационни и комуникационни средства в учебния процес. Идеята придобива все по-големи мащаби на реализация в образователната система. Основните доводи в подкрепа на дигитализацията в образованието обикновено се базират на висока степен на онагледяване на учебното съдържание, привличане вниманието на обучаемите чрез звукови дидактически техники и на практика неограничени аудиовизуални примери в областта на преподавания материал.

Проучване на изследванията в тази област показва, че са налице множество изследвания в подкрепа на дигитализацията на образователния процес чрез внедряване на съвременни ИКТ - (Владимиров, 2008), (Николов, 2014), (Павлова, 2006), (Пастармаджиев, 2016), (Старибратов, 2011), (Тричков, Тричкова, & Ценов., 2010), (Христов & Захариев, 2014).

Дигитализацията навлиза все повече в образователния процес под формата на електронно обучение, интерактивни методи за обучение, електронни тестове, електронно четими учебници и други дигитални технологии. Цялата тази дигитализация на образователния процес увеличава тежестта на ИКТ и намалява ролята на учителя в процеса на придобиване на нови знания. Причината за това е възможността за усвояване на знания посредством електронно четими материали, както и осъществяване на контрол на знанията посредством електронни тестове за автоматично поставяне на оценка в зависимост от посочените отговори. ролята на учителя е обратно - пропорционална на дигитализацията в образователния процес. Или колкото повече е застъпена дигитализацията в съвременния образователен процес, толкова повече намалява ролята на учителя както в преподаването на нови знания и умения, така и контрола на усвоения материал.

Въвеждането на електронно четими учебници, наличието на множество електронни материали в Интернет, съвременни системи за обучение и контрол на знанията, са пътя към минимизиране ролята на учителя в съвременния учебно-образователен процес. На пръв поглед иновативни практики като „учене през целия живот“ и „да научим децата да учат“ са пътя към образование, лишено от необходимостта от учител, като решаващ фактор за успеваемостта на обучаемите. Отчасти доказателство за това

твърдение може да се намери в дистанционната форма на обучение, при която голямата част от учебното време е неприсъствено, а контрола на знанията чрез електронни тестове често се управлява автоматично без намесата на преподавателя в изчисляване на оценката. Следователно ако усвояването на знанията се базира на електронно четими учебници, а контрола се извършва чрез електронни тестове, които автоматично генерират оценка за усвоените знания, ролята на преподавателя, който дори не създава учебно съдържание за разлика от преподавателите във висшите училища, меко казано избледнява.

Важно е да се отбележи, че „електронно четимите учебници“ не могат да бъдат отъждествени с понятието „електронно обучение“, но на практика електронното обучение представлява съвкупност от електронно четими материали (учебници) и електронни тестове за контрол на знанието. Научно - техническият прогрес не може да бъде спрял, изискванията към съвременните ИКТ са факт и тяхното навлизане в обществените отношения не може да бъде елиминирано, включително постепенното и на пръв поглед невидимо отпадане на учителя от образователния процес. Основният въпрос обаче е: Коя е възрастовата граница, при която обучаемите могат да усвояват нови знания без необходимост от учител, който да преподава своите теоретични знания и практически умения, както и да контролира степента на възприетия учебен материал? Амбициозното внедряване на електронно четими учебници и въвеждане на информатика и информационни технологии от най-ранна възраст са част от решенията, които колкото и да са иновативни и в духа на съвременните изисквания на обществото неминуемо поставят началото на края на учителя, като основен елемент в образователния процес.

И докато някои изследователи (Симеонов, 2017) се питат „имат ли учителите знанията, уменията и мотивацията да подготвят и изнасят такива уроци“, изхождайки от липсата на достатъчно достоверни научни изследвания и анализи, то други доказват „че традиционните методи за преподаване и научаване, прилагани в България, отстъпват - макар бавно и мъчително - за да отворят път към прилагането на разширената образователна среда“ като се основават на изследване върху обучаеми във възрастовия диапазон от 5 до 55+ години. Други автори (Стоянова, 2013) изучават въвеждането на информационни технологии дори в трети клас под формата на интерактивни методи за обучение.

Според други автори (Гюрова, 2017), за да може да формира у учениците си умения на гражданин на 21. век, на информационното общество, на икономиката на познанието, самият учител трябва да разбира комплексността на своята работа, която изисква от него непрекъснато да развива у себе си многообразието от „грамотности“, умения и компетентности.

Някои автори дори твърдят, че е „време да се разбере, че така наречените социални мрежи имат особено големи възможности за интегриране в преподаването и виртуализиране на обучението“ (Вацов, 2011), като вероятно се имат в предвид затворените, а не отворени групи поради огромното количество от т. нар. фейк (от англ. fake [feik] - подправям, фалшифицирам) информация под формата на фейк-изображения, фейк-новини и други. В заключение авторът обобщава, „че социалните мрежи могат да помогнат на преподавателите в развиването на модерна педагогика, чиято цел е поставянето на отделния обучаващ се индивид в центъра на преживяването“ (Вацов, 2011). Други изследвания (Данов, 2011), имащи за цел дискусия за преимуществата и недостатъците на социалните мрежи за образователни цели, и по - специално Фейсбук, оставят отворен проблема за бъдещи изследвания.

Социалните мрежи сами по себе си не могат да бъдат използвани за целите на образователната система, най-малко защото не притежават необходимите технически методи и средства за реализиране процес на обучение, включително контрол на знанията и прочее. Социалните мрежи обаче могат да послужат за обособяване на отделни групи от хора със сходни интереси и възгледи. Принадлежността към такава група може

да има своето положително влияние върху всички членове на групата, дори в процеса на образование и придобиване на нови знания чрез обмяна на идеи, но като едно надграждащо обучение. Възниква отново най-важният въпрос: от каква възрастова група може да бъде приложена тази съвременна и така интерактивна технология в образователния процес?

Извадено от контекста някои автори (Данов, 2011) твърдят, че „вече не книгите и не Университетът са основните източници на знания“, като по този начин обосновават необходимостта от разработване на платформи за електронно обучение.

Важно е да се обърне внимание и на някои традиционни схващания във връзка с дигитализацията на образованието като цяло, касаещи възможността от появата на редица проблеми. Така например някои автори обръщат внимание на два сериозни проблема: „от една страна, необходимостта от създаване на възможности за максимално използване на ИКТ за развитие на личностните способности, а от друга, налице са условия, чрез които ИКТ заменят изградената нормативно-оценъчна и ценностна система на отделния човек и на социума като цяло, което трябва да се отчита при реализацията на възпитателно-образователния процес и развитието на интелектуалния потенциал на отделната личност“ (Милков, 2011).

Голяма част от проучените изследвания обаче са насочени към съвременните дигитални методи и средства на обучение в пета квалификационна група, когато обучаемите с настъпване на пълнолетието си са придобили физическа и психическа зрялост и са поели контрол върху себе си, решенията и действията си (Йотовска, 2016), (Кременска, 2011), (Маркова, 2011), (Мерджанов, 2012), (Николова & Василева, 2008), (Страхилова & Кирилов, 2011), (Съев, 2016), (Тодоров, 2016), (Izvorska, 2018).

Изводите от реализираните мащабни изследвания във всички от изброените случаи са в подкрепа както на електронното обучение, така и на по-високата степен на възприятие в резултат на използването на съвременни ИКТ средства във всички степени на образователната система. Важно е обаче да се отбележи, че дори при електронното обучение изследванията са проведени при съотношение 50 % посредством ИКТ средства и 50 % в присъствени часове (Тодоров, 2016).

Въпреки множеството подкрепящи дигитализация на образованието изследвания, голяма част утвърдени изследователи (Йотовска & Асенова, 2014), (Божанкова, 2014), (Георгиева, 2013), (Йовкова, 2016), (Изворска & Николов, 2017), (Пейчева, 2016), (Христова, 2014) ка-то че ли се отнасят по-консервативно относно резултатността на съвременните дигитални методи и средства на обучение, разбира се без да отричат предимствата на съвременните ИКТ в образованието.

Началото на дигитализацията е поставено чрез въвеждането на електронно четими учебници от първи клас. Следващата стъпка се очертава да бъдат електронните дневници - едно чудесно решение в полза на всички родители. На един следващ етап електронните тестове вероятно биха могли да заменят контрола на знанията, осъществяван от учителя.

С други думи обучаемите могат да попълват електронни тестове посредством Интернет, като получената оценка автоматично ще се разнася в електронния дневник на учебното заведение. Към настоящия момент технологиите разполагат с необходимите ресурси за изцяло или частично реализиране на такава съвременна дигитална образователна система.

След проучване и анализиране на съществена част от изследванията в областта на дигитализацията на образователния процес, посочени в библиографската справка, не би могло да се направи обоснован извод в подкрепа на дигитализацията в образователния процес във всяка една възрастова група, и обратното - отричане на предимствата на съвременните ИКТ в образователния процес.

Важно е да се отбележи обаче, че различни учени подхождат особено внимателно, и дори обезпокоително, при навлизане на дигитални технологии от най-ранна детска

възраст.

Голяма част от изследванията доказват по безспорен начин предимствата на съвременните ИКТ във висшето образование или поне след определена възраст, при която е налице формирана ценностна система и развит интелектуален потенциал на отделната личност.

По данни на МОН, от постъпилите към 15.03.2018 г. предложения за иновации в образованието, голяма част от подадените проекти от всички видове училища включват иновации като повишаване на компютърната грамотност, осигуряване на компютърни зали, активно и интензивно IT обучение на учениците от основните училища и гимназиите. Всичко това, наред с въвеждането на електронно четими учебници от първи до седми клас, или от най-ранна детска възраст, каквито са шест и седем годишните деца, се възприема като агресивно внедряване на съвременните дигитални технологии в образователния процес.

Липсата на достатъчно категорични изследвания за влиянието на дигитализацията в предучилищното и училищно образование, вероятно трябва да бъде основание за овладяване на агресивното внедряване на съвременни ИКТ технологии, особено от най-ранна възраст, как-то се случва при първокласниците чрез въвеждане на електронно четими учебници, различни иновативни дидактически средства и други.

ЛИТЕРАТУРА

- Izvorska, D. (2018). About some contemporary educational technologies employed in the process of academic learning. *KNOWLEDGE – International Journal*, Vol. 22.1, стр. 37-42. Vrnjacka Banja.
- Атанасова, Г., & Радойска, П. (2011). Съвременни тенденции в електронното обучение по английски език. Осма международна конференция на МВБУ (стр. 783-792). София: МВБУ.
- Божанкова, Р. (2014). Проучване на дигиталната компетентност на студенти - филолози Божанкова. *Списание на СУ за образователни изследвания*, 46-57.
- Вацов, С. (2011). Използване на социалните мрежи в образователния процес. Осма международна конференция на МВБУ (стр. 767-774). София: МВБУ.
- Владимиров, М. Т. (2008). Анализ и оценка на системите за електронно обучение. *Научни трудове на Русенски университет*. 47, стр. 99-103. Русе: РУ „Ангел Кънчев“.
- Георгиева, В. (2013). Използване на ИКТ при изучаване на литературно произведение и неговата филмова адаптация в средното училище. *Списание на СУ за образователни изследвания*, 14-30.
- Гурова, В. (2017). Образованието, учениците и учителите на 21 век. *Годишник на Софийски университет*. София: Софийски университет.
- Данов, Д. (2011). Новите технологии и обучението чрез Интернет като алтернатива на традиционните учебни методи. София: Софийски университет „Климент Охридски“.
- Изворска, Д., & Николов, И. (2017). Обучение по информационна сигурност чрез симулация на компютърни атаки от тип „отказ на обслужване“ във виртуални насложени мрежи. *Четиринадесета международна научна конференция* (стр. 530-541). София: МВБУ.
- Йовкова, Б. (2016). Педагогически модел за електронно дистанционно обучение на педагози. *Списание на СУ за образователни изследвания*, 11-19.
- Йотовска, К. (2016). Модел на университетски курс за подготовка на учители по биология във виртуална учебна среда. София: СУ „Климент Охридски“.
- Йотовска, К., & Асенова, А. (2014). Електронните учебници в системата на училищното образование в България - реалности и перспективи. *Списание на СУ за образователни изследвания*, 33-45.
- Кременска, А. (2011). Модел на уеббазирано обучение по чужд език. София: СУ „Климент Охридски“.
- Маркова, А. (2011). Иновационни подходи на обучение на студентите-педагози по методика на обучението по техника и технологии. София: СУ „Климент Охридски“.
- Мерджанов, И. (2012). Дидактико-методически аспекти на разработването и приложението на Интернет-базирана учебна среда за обучение по специализиран (немски) език на студенти по медицина. София: СУ „Климент Охридски“.
- Милков, Ч. (2011). Информационните и комуникационни технологии и информационната среда – фактори за развитие на интелектуалния потенциал на студентите. Осма международна конференция на МВБУ (стр. 794-806). София: МВБУ.
- Николов, И. (2014). Изследване и анализ на възможностите за предоставяне на SaaS облачни услуги за текстообработка в WYSIWYG режим. *Международна научна конференция на МГУ*. София: МГУ.

- Николова, Е., & Василева, С. (2008). Приложение на информационните технологии в обучението по агрономически дисциплини. Научни трудове на Русенски университет (стр. 41-45). София: Русенски университет „Ангел Кънчев“.
- Павлова, И. (2006). Информационните технологии в образователния процес: еволюция към ново качество на образованието. Национална конференция „Образованието в информационното общество“. Пловдив.
- Пастармаджиев, В. (2016). Приложение на информационните и комуникационни технологии в обучението по музика в общообразователното училище и оценка на резултатите от използването им. Юбилейна научна конференция с международно участие (стр. 337- 348). Бургас: БСУ.
- Пейчева, Р. Я. (2016). Учебният опит в използването на технологичния детерминизъм в парадигмата на „дигиталните по рождение“. Списание на СУ за образователни изследвания, 3-28.
- Симеонов, Т. (2017). Виртуална педагогическа реторика и обучение в онлайн среда. София: СУ „Климент Охридски“.
- Старибратов, И. А. (2011). Методически подходи за обучение чрез използване на електронни учебни ресурси. Национална конференция „Образование в информационното общество“ (стр. 329-336). Пловдив: ПУ „Паисий Хилендарски“.
- Стоянова, Л. (2013). Интерактивно обучение по математика в началния етап на образование чрез използване на информационни. Благоевград: ЮЗУ.
- Страхилова, К., & Кирилов, Р. (2011). Роля на информационните технологии за развитие на университетското образование. Осма международна конференция на МВБУ (стр. 760-766). София: МВБУ.
- Съев, С. (2016). Web базираните технологии - средство за оптимизиране на обучението. София: СУ „Климент Охридски“.
- Тодоров, П. (2016). Внедряване на интегриран модел за електронно обучение по английски език за икономисти. София: СУ „Климент Охридски“.
- Тричков, К., Тричкова, Е., & Ценов., М. (2010). WEB базирана информационна система за E-Learning. Управление и устойчиво развитие, (стр. 3-4). София.
- Христов, Г., & Захариев, П. (2014). Архитектура на виртуална лаборатория за обучение в областта на телекомуникационните мрежи. Пета национална конференция по електронно обучение във висшите училища (стр. 127-133). Русе: Русенски университет „Ангел Кънчев“.
- Христова, Н. (2014). За една негативна фармакология на новите медии в съвременното литературно образование. Списание на СУ за образователни изследвания, 46-51.

Nikolinka Topencharova, student

*Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Educational Studies and the Arts,
1574 Sofia, Shipchenski prohod 69A blvd.
Tel. +359 885737074
ndt@mail.bg*

ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ

Списанието е орган на екипа от преподаватели и техните партньори при реализирането на образователната политика на ФНПП за подобряването на качеството на образованието на студентите в различните специалности, осъществявани във ФНПП в съответствие с целите и мисията на СУ като водещ университет в Р България.

Администриране на изданието

4 раздела:

1. НАУКА с рубрики:

- Теория и опит
- Научни изследвания
- Мнения, позиции, дискусии

2. КУЛТУРА с рубрики:

- Изобразително изкуство
- Музика
- Литература

3. ОБРАЗОВАНИЕ с рубрики:

- Социално дело
- Специално образование
- История на образованието и педагогическите учения
- Нови книги

4. СТУДЕНТСКИ ФОРУМ с рубрики:

- Бъдеща реализация
- Предстоящи събития
- Изявени студенти
- Теми на студенти

Ключови думи:

- Иновации
- Добри практики
- Екипност
- Академичност
- Мобилност
- Интегралност
- Творчество
- Изкуство
- Образование

УКАЗАНИЯ ЗА АВТОРИТЕ

Редакционната колегия на списание „Електронно списание за наука, култура и образование“ разглежда само ръкописи, които са насочени единствено към него. Ръкописи, които вече са публикувани някъде, били са изпратени, или са под печат в друго списание, няма да бъдат публикувани. Изпратените статии трябва да съдържат оригинални научни резултати и идеи и това ще бъде проверявано чрез експертна оценка на двама анонимни и независими рецензенти.

Електронното изпращане на ръкописите е за предпочитане.

Адресът е: filchev@vip.bg

За оформяне на ръкописите, които се прилагат като приложение (attachment) към съпровождащото ги електронно писмо, трябва да се използва стандартна word програма. Изпращането на ръкописа, записан на диск, също е допустимо.

Подготовка на ръкописа

Общи указания

Ръкописите могат да бъдат написани на български или на английски, съобразно желанието на автора.

Ръкописите трябва да бъдат структурирани по следния начин: заглавието на статията; имената на авторите без техните академични степени и длъжности (ако имат такива); превод на заглавието на английски език и транслитерация на името на автора също на английски; резюме, написано на български и на английски език; в резюмето ясно се представя същността на проведеното изследване с акцент върху получените нови научни резултати (не повече от 10 реда; Times New Roman 12 pt.); 3-5 ключови думи (само на английски), например: Keywords: education, key competencies, science...; пълен текст - не се препоръчва използване на съкращения в текста, освен общоприетите; приложения (ако има такива); бележки; литература; пълни адреси на всички автори с техните академични позиции, месторабота, пощенски и електронни адреси, телефонни номера за връзка (на английски език).

Фигурите и техните надписи се представят отделно от основния текст в допълнителен файл, но мястото на тези фигури в текста трябва да бъде посочено – фиг. 1, фиг. 2 и т.н.

Таблиците и техните надписи се представят отделно от основния текст в допълнителен файл, но мястото на тези таблици в текста трябва да бъде посочено – таблица 1, таблица 2 и т.н. Таблично се представят числени данни, изразяващи функционални зависимости между някакви величини или променливи. Текстовите таблици затрудняват печата и четенето на статиите и затова тяхната употреба не се препоръчва.

Бележки и литература

Списъкът на използваната литература трябва да съдържа литературни източници, които са достъпни за проверка или справки. Маргинални източници, които нямат присъствие в световните научни масиви, нямат място в списъка на основната литература. Ако цитирането на такива източници все пак е необходимо, това може да стане в раздела „Бележки“, където могат да намерят място и допълнителни обяснения или сведения, за които е преценено, че присъствието им в основния текст на статията би го обременило излишно. Цитирането на интернет източници не се препоръчва, но ако това наистина е необходимо, мястото им не е в литературата, а в бележките, и то в предпочитания portable document format (pdf). Мястото на бележките се маркира в текста на статията с арабски цифри като горни индекси.

Представянето на литературните източници в списъка на литература става в APA - стил (вж. Publication Manual of the American Psychological Association), който се използва широко в обществените и хуманитарните науки, включително в науката за образованието.

Ето някои примери:

Списания:

Mochrie, S.G.J. (2011). The Boltzmann factor, DNA melting, and Brownian ratchets: topics in an introductory physics sequence for biology and premedical students. *American J. Physics*, 79, 1121-1126.

Каишев, Р. (1998). Автобиографични бележки. *Химия*, 7, 112-119.

Такива източници се цитират в основния текст като: Thompson (1986) или (Thompson, 1986).

Missen, R.W. & Smith, W.R. (1989). A question of basic chemical literacy? *J. Chem. Educ.*, 66,217-218.

Този източник се цитира в основния текст като: Missen & Smith (1989) или (Missen & Smith, 1989).

Subramanian, R.M., Goh, K. & Chia, L.S. (1995). The relationship between the number of elements and the number of independent equations of elementary balance. *J. Chem. Educ.*, 72, 894-895.

Такива източници се цитират в основния текст като: Subramanian et al. (1995) или (Subramanian et al., 1995).

Ако трябва да се цитира списание, в което номерацията на всяка книжка от даден том започва със страница 1, тогава номерът на книжката също трябва да се посочи в библиографското описание на източника така:

Nichols, P., Twing, J., Mueller, C.D. & O'Malley, K. (2010). Standard-setting methods as measurement processes. *Educational Measurement: Issues & Practice*, 29(1), 14-24.

Цанков, Н. (2009). Компетентност за познавателно моделиране – дидактическа онкретизация. *Педагогика*, 79(7-8), 82-105.

Коректури

Преди публикуването на приетите за печат ръкописи, авторите ще получат коректури на своите статии, които трябва да върнат в редакцията в срок от една седмица; големи промени в текста на този етап не се допускат.

Отпечатъци

Публикуването се обявява на авторите с писмо, което съдържа pdf на техните статии, с които авторите сами могат да подготвят неограничен брой отпечатъци на своите трудове, които да използват в кариерното си развитие или в комуникацията с други изследователи.

Илюстративни материали

- Материалите, предоставени от авторите за включване към електронното издание, трябва да бъдат в един от следните файлови формати: DOC; DOCX; RTF.
- Всички илюстративни материали, таблици, диаграми, фигури, специфични символи и др. трябва да бъдат включени като статични изображения в упоменатите по-горе файлови формати. Освен вмъкнати в текста, всички илюстративни материали трябва да бъдат предоставени отделно в следните файлови формати:

Илюстрации – JPG / PNG (24 bit) / TIF (TIFF) / PSD (минимум 1000px по късата част на изображението), 200 pixels/inch;

Видео материали – MP4 H.264 AAC (640 x 480px - 1024 kbps)

Аудио материали – MP3 (минимум 128 kbps);

- Авторите носят пълна отговорност за предоставените от тях материали.

Последни думи

Публикуването на представените материали се определя от препоръките на рецензентите и не означава непременно съгласие на редакцията със застъпването от авторите гледища. Редакторите могат да редактират ръкописите, когато това е необходимо. Публикуването в това списание е безплатно както за авторите, така и за техните научни или учебни организации.

Електронно списание за наука, култура и образование



ФНОИ

Иновации
Екипност
Творчество
Академичност
Мобилност
Интегралност
Образование
Изкуство

(9)

Списанието е финансирано от ФНИ на СУ „Св. Климент Охридски“ по проект
„КОНЦЕПТУАЛЕН ЕЛЕКТРОНЕН МОДЕЛ ЗА НАУКА, КУЛТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ И ИНОВА-
ЦИИ – ПРОДЪЛЖЕНИЕ 5“

Договор № 80-10-238 от 06.06.2018 г.

Ръководител на проекта: Проф. Буян Филчев

